

Tredje Afsnit.

Patronatsforholdet til Frue Kirke.

1. Om Retsforholdet med Hensyn til Hvidovre Kirketiende.

Det er i Aarb. f. 1876—77 S. 273 omtalt, at Konsistorium efter Prof. Clausens Afgang som akademisk Værge for Frue Kirke under 4. Juli 1874 nedsatte et Udvalg, bestaaende af Proff. Aagesen og Goos samt Universitetets Kvæstor, Justitsraad Gede, til at tage under Overvejelse, hvorledes der for Fremtiden burde forholdes med den Andel af Hvidovre Bys Kirketiende, der hidtil havde været tillagt den akademiske Værge. Dette Udvalg afgav under 24. Marts en udførlig Betænkning, der in extenso lyder saaledes:

„Den forrige Universitets Direktion har ved Skrivelse af 14. Juni 1836 Nr. 10 truffet en Bestemmelse saa vel om det foreliggende Spørgsmaal som om det dermed i Forbindelse staaende Punkt, hvorledes der ved Prof. Clausens Fratrædelse skal forholdes med Hensyn til Hvidovre Kirkes Bestyrelse, der hidtil har paahvilet Frue Kirkes akademiske Værge. I den nævnte Skrivelse hedder det nemlig: „Hvad angaar det Forhold, hvori bemeldte (Hvidovre) Kirke nu staaer til den akademiske Værge for Frue Kirke, da vil Direktionen vel intet have imod, at det fremdeles vedbliver uforandret, saa længe Prof. Clausen fungerer i sidst nævnte Egenskab; men fra den Tid af, da han fratræder denne Stilling, bliver Kirken at henlægge under Kvæsturens Bestyrelse og den samme tillagte Kirketiende at oppebære af Universitetets Kasse, saaledes at intet deraf tilflyder bemeldte akademiske Værge“. Hvis denne Afgjørelse maatte betragtes som endelig, vilde dermed det af Konsistorium til os rettede Spørgsmaal være besvaret. Men Konsistorium har ikke tidligere erkjendt, at Sagen var afgjort ved den nævnte Direktionsskrivelse. Det har i en Indstilling til Universitets Direktionen af 24. Decbr. 1836 sluttet sig til en imod den anførte Afgjørelse rettet Erklæring fra Prof. Clausen af 8. Juli s. A. I denne Erklæring er det gjort gjældende, at den omspurgte Kirketiende er et Emolument, der alene er bestemt til personlig Godtgjørelse for Arbejdet ved Forvaltningen af Patronatet over Frue og Hvidovre Kirker, og som derfor tilkommer Konsistorium eller den Prof. consistorialis, der af Konsistorium vælges til akademisk Værge for de nævnte Kirker. I Henhold her til udtales det Haab, at den Konsistorium saaledes tilkommende Rettighed ikke maa blive frataget det ved kgl. Resolution. Konsistorium gik altsaa, og med Føje, ud fra, at den Forandring i Retsforholdet, som Tiendens Inddragelse i

Universitetets Kasse efter dets Opfattelse vilde medføre, ikke retsgyldig kunde fastsættes af Universitets Direktionen paa egen Haand. Nogen Forandring i den af Universitets Direktionen truffne Bestemmelse medførte hin Indstilling af Konsistorium vel ikke; men paa den anden Side er Direktionens Afgjørelse ej heller blevet stadfæstet ved nogen kgl. Resolution. Sagen er blevet staaende paa det samme Punkt, og det er ogsaa under senere Forhandlinger forudsat, at den ikke har faaet en endelig Afgjørelse. I Følge denne Sagens Stilling ligger der i det os overdragne Hverv et Paalæg om paa ny at prøve det Spørgsmaal, om Inddragelsen af den omspurgte Tiende i Universitetets Kasse vilde krænke bestaaende Rettigheder, og om der følgelig maatte være Opfordring for Konsistorium til nu, da en endelig Ordning maa træffes, at fastholde sin Modstand mod Gjennemførelsen af denne Foranstaltning.

Konsistorium har imidlertid ved hint Paalæg til os tillige haft en anden Omstændighed for Øje. Siden de omtalte Forhandlinger i Aaret 1836 er der indtraadt en væsentlig Forandring med Hensyn til Betydningen af den omspurgte Indtægt for den akademiske Væрге. I Aaret 1836 og senere Aar indtil 1847 udgjorde den hele Tiende af Hvidovre By omtrent 132 Tdr. Byg. Deraf afgang Værgen til Hvidovre Kirke 44 Tdr., altsaa $\frac{1}{3}$, som fast aarlig Kanon. Værdien i Penge af Værgens Andel anslaaer Prof. Clausen i en Skrivelse til Konsistorium af 17. Juni f. A. i Gjennemsnit for Aarene 1835—47 til ikke over 250 Rd. aarlig. Men i Aaret 1847 blev Tiendevederlaget for Hvidovre By fastsat ved Kjendelse og ved denne Lejlighed betydelig forøget. Tienden udgjør nu et aarligt Beløb af 264 Tdr. 7 Skp. $2\frac{1}{2}$ Fdk. Byg i Penge efter hvert Aars Kapitelstaxt. Efter Gjennemsnit af Kapitelstaxten for Aarene 1864—73 à 5 Rd. $83\frac{1}{5}$ Sk. har Værgen af Tienden haft en aarlig Indtægt af 1,296 Rd. 24 Sk. eller, efter Fradrag af den halve Landskat paa Tienden, som udrededes af ham, af 1,273 Rd. 72 Sk. Dertil kom end videre hans Indtægt fra Frue Kirke, der efter Gjennemsnit for Aarene 1864/65—73/74 har udgjort aarlig 204 Rd. $67\frac{1}{2}$ Sk. Der vil næppe være forskellige Meninger om, at en saa betydelig Indtægt overstiger, hvad der maa anses for et passende Vederlag for den akademiske Værges Arbejde. Ganske uforandret kunde derfor det tidligere Forhold ikke fortsættes i Fremtiden. Herimod maatte ogsaa en anden Betragtning være afgjørende. Det kan ikke nægtes, at der ved Tiendeforøgelsen i 1847 er fremkommet et Misforhold mellem det Beløb, Hvidovre Kirke maa afgive til den akademiske Værges Løn, og de Indtægter, der komme Kirken selv til gode. Kirken har foruden den ommeldte Kanon af 44 Tdr. Byg oprindelig kun haft nogle lidet betydende, til Dels uvisse Indtægter. Først ved en kgl. Resol. af 7. Novbr. 1858 opnaaede den en klækkeligere Indtægtsforøgelse, idet der blev paalagt Sognekalder ved Frue Kirke, som er beneficeret med Kirketienden af Hvidovre Sogns to andre Byer, Valby og Vigerslev, en fast Forpligtelse til aarlig at udrede til Kirken 22 Tdr. Byg i Penge efter Kapitelstaxt, dog at Forpligtelsen først indtraadte, naar den Embedet den Gang paahvilende Pension til den forrige Stiftsprovst bortfaldt. Med disse Indtægter har Kirken tidligere kun kunnet dække de regelmæssige, aarlige Udgifter. Saa ofte der indtraf overordentlige Udgifter, var den ude af Stand til ved egne Midler at afholde dem. De senere Aars høje Kapitelstaxter i Forbindelse med den nys omtalte Forøgelse af Indtægten har vel stillet Kirken noget gunstigere og navnlig sat den i Stand til at afbetale ældre Laan, der vare optagne til Afholdelsen af overordent-

lige Udgifter. Men Kirken er endnu ikke i Besiddelse af nogen Kapital, hvormed den kan møde forskjellige større Udgifter, som forestaa. Det maatte da ogsaa tages under Overvejelse, hvorledes Konsistoriums tidligere Paastand, om den end i og for sig var berettiget, mulig kunde lempes for at udjævne dette Misforhold.

Skjønt vi efter de omfattende Undersøgelser, som tidligere have fundet Sted angaaende Retsforholdet mellem Universitetet og Hvidovre Kirke, ikke kunde nære synderligt Haab om at fremskaffe nye Oplysninger til Besvarelse af det os forelagte Spørgsmaal, mente vi dog, da Sagen nu skal endelig afgjøres, at maatte gjøre Forsøg herpaa, for om mulig at fjerne de endnu for Haanden værende Tvivl om Retsforholdets sande Beskaffenhed. Udfaldet af disse vore Bestræbelser have været heldigere, end vi ventede. Vi tro, at forskjellige Data, som det er lykkedes at fremdrage, stille Sagen i et nyt Lys og væsentlig forandre de Forudsætninger, fra hvilke man under tidligere Forhandlinger om denne Sag er gaaet ud. Vi skulle i det følgende først give en Fremstilling af Sagens tidligere Behandling, og derefter ved Hjælp af de nye fremdragne Data oplyse Retsforholdets virkelige Karakter samt fremsætte de Forslag, hvortil denne maa føre.

Den Ordning, som indtil nu har fundet Sted med Hensyn til Bestyrelsen af Hvidovre Kirke og dens økonomiske Forhold, er væsentlig forskjellig fra den, som finder Sted ved de 13 Landsbykirker, der i ældre Tider vare fordelte imellem de akademiske corpora (Universitetets saakaldte egne Kirker, Optionskirker). Disse ere som bekjendt, nu alle henlagte under Kvæsturens Bestyrelse; deres Indtægter, derunder navnlig Kirketienderne, oppebæres af Universitetets Kasse og tilfalde Universitetet som Stiftelse, under den Forpligtelse til at vedligeholde Kirkerne, som efter Lovgivningen paahviler Kirkeejere. I Modsætning hertil har Hvidovre Kirke indtil nu været bestyret af en Professor, nemlig den akademiske Værge for Frue Kirke. Denne har oppebaaret Kirkens Indtægter, hvis væsentligste Bestanddel, Kirketienden af Hvidovre By, har været delt imellem ham og Kirken paa den oven for angivne Maade. Om Kirkens hyppige Underskud skulde dækkes af Universitetet, har i den Tid, i hvilken denne Forskjel har bestaaet, ikke været uomtvistet, og der er fulgt forskjellige Veje til at skaffe Midler til deres Dækning. I Aarene 1834 og 1841 blev Hvidovre Kirke opført som Debitor i Universitetets Bøger for nogle Beløb, den modtog af Universitetets Kasse; men disse Forskud blev dog senere, da man tvivlede om at kunne faa dem refunderede, atter udslettede. I Aaret 1843 ydede Universitetet to Gange definitive Tilskud, i Aaret 1844 derimod atter kun et Laan, der skulde tilbagebetales og blev tilbagebetalt i Aaret 1849. I Universitetets tidligere Hovedbøger findes disse Beløb optagne paa en særlig Konto, kaldet „Hvidovre Kirke“, medens de ikke, saaledes som Tilskud til de andre Kirker paa den Tid posteredes, ere optagne paa den almindelige Bygningskassekonto. Fra Aaret 1854 ere forekommende Underskud blevne dækkede ved Laan af Frue Kirke, først rentefrie, senere rentebærende, og disse Laan ere atter blevne tilbagebetalte ved Hjælp af de Overskud, Kirken har haft i de senere Aar.

Den omtalte Forskjel fandt ikke Sted i tidligere Tid. Der har vistnok været en Tid, hvor Universitetets egne Kirker bestyredes ganske paa samme Maade, som endnu Hvidovre Kirke, af en Professor, nemlig den, til hvis corpus vedkommende Kirke hørte. Denne oppebar Kirkens Indtægter. Af Kirketienden afgav vedkommende Professor en fast aarlig Kanon til Kirken og beholdt selv det øvrige. Han holdt derhos Regnskab over Kirkens Indtægter og Udgifter efter de nærmere Regler, som vare foreskrevne ved en Konsistorialforening af 11. Maj 1738, der er indført bag i Hvidovre Kirkes Regnskabsbog. I Følge denne var „forrige Aars Beholdning“ og „Kirkens Tiendekorn“ de første Poster paa Indtægtssiden, medens blandt andet Reparationer og andre usædvanlige Udgifter opførtes paa Udgiftssiden af det aarlige Regnskab, som procurator templi havde at aflægge. Derhos fulgtes den Regel, at større Beholdninger, som Kirken kunde undvære, afgaves til Universitetet, maaske først til en fælles Kasse for Kirkernes Beholdninger, jfr. Reskr. 24. Januar 1699, og senere til Universitetets Bygningskasse, der til Gjengjæld dækkede Kirkernes Underskud. Af hvad der er bemærket i en i 1844 af en Komite, bestaaende af Professorerne Clausen, Hohlenberg og Larsen, afgiven Betænkning, jfr. Engelstofts Annaler 1810 I. S. 54, synes heri vel senere at være indtraadt den Forandring med Hensyn til Universitetets egne Kirker, at procurator templi ved disse afgav sin Kanon af Tienden til den almindelige Bygnings Kasse, og at denne paa den anden Side bestred Udgifterne til Kirkernes Vedligeholdelse, hvad igjen maa have udøvet Indflydelse paa Kirkeværgens Regnskab. Men ud herover synes Forandringen ikke at være gaet. For Hvidovre Kirkes Vedkommende vedblev derimod det ældre Forhold uforandret, som man kan se af dettes fra 1732 førte Regnskabsbog, og denne udviser saaledes ogsaa, at der i Tidens Løb jævnlig blev givet Tilskud af Universitetet (Kvæsturen) til denne Kirke, og at omvendt Kvæsturen ogsaa fra Hvidovre Kirke har modtaget Beholdninger, der kunde undværes*). Disse Tilskud til og Beholdninger fra Hvidovre Kirke findes derhos i Universitetets Hovedbøger for dette Tidsrum optagne paa den almindelige Bygningskasse Konto, ikke som i senere Tid paa en særlig Konto for Hvidovre Kirke.

Det er let forklarligt, at den Lighed, der saaledes tidligere var i alt Fald i det væsentlige i Universitetets Stilling til Hvidovre Kirke og de andre Landsbykirker og i den vedkommende Professors Stilling til de forskjellige Kirker, han

*) Som Tilskud fra Kvæsturen findes opførte fra hin Tid:

1791	1800 Rd.	1821	172 Rd.
1796	609 —	1822	157 —
1817	1200 —	1823	20 —
1819	500 —	1824	43 —
1820	90 —	1825	370 —
Som Beholdninger, afgivne til Kvæsturen, ere opførte:			
1803	200 —	1811	150 —
1804	100 —	1813	200 —
1805	350 —	1826	26 —
1806	100 —		

dels som Indehaver af et corpus [dels som akademisk Værge bestyrede, meget naturlig kunde fremkalde den Forestilling, at Universitetet havde ganske den samme Ret over Hvidovre Kirke som over de andre Kirker. Ja, selv den Forestilling, som dog utvivlsomt var urigtig, kunde ved en overfladisk Betragtning vinde Indgang, at Hvidovre Kirke var at henregne til de akademiske corpora. Med disse Forudsætninger var da den Konklusion givet, at Bestemmelsen om Inddragelsen af corpora efterhaanden ved Vakance i Følge Resol. 25. Novbr. 1796, ogsaa maatte gjælde Hvidovre Kirke, og man vilde herefter allerede for længe siden være kommet til den Ordning, som Universitets Direktionens Skrivelse af 1836 anordner fra Prof. Clausens Afgang. Af nogle Forhandlinger, som fandt Sted i Aarene 1825—26, ses det, at Konsistorium virkelig den Gang betragtede Sagen paa den nys angivne Maade. Den akademiske Værge for Frue Kirke var i de nævnte Aar Prof., Dr. theol. Hornemann, og han var tillige beneficeret med et corpus academicum, den sidste Professor ved Universitetet, ved hvem denne Lønningsmaade fandt Anvendelse. Forhandlingerne drejede sig om Frue Sognepræsts (Stiftsprovstiets) Pligt at bidrage til Hvidovre Kirke, som beneficeret med Kirketienden af en Del af Hvidovre Sogn (Valby og Vigerslev). Under disse Forhandlinger opfordredes Konsistorium til at oplyse Universitetets Hjemmel til at oppebære Kirketienden af Hvidovre By. I Prof. Hornemanns Erklæring hedder det herom, „at Universitetet efter Reformationens Indførelse er blevet beneficeret med en Del Tiender, blandt hvilke ogsaa Kirketienden af Hvidovre By i engeste Forbindelse med Frue Kirke i Kjøbenhavn, som siden den Tid bestandig har staaet under Universitetets Patronat tilligemed Hvidovre Kirke, og „at Hjemmelen sikrest vil kunne dokumenteres ved Gavebrevet, men desuden i flere Aarhundreder har været uimodsiget.“ Nogen nærmere Forklaring om Karakteren af den „enge Forbindelse“ med Frue Kirke formaaede Prof. Hornemann ikke at give, og lige saa lidt kunde det formodede Gavebrev findes. Det maatte, bemærker Konsistorium i sit Svar til Direktionen, med flere af Universitetets Adkomstbreve være forkommet ved et eller andet, Konsistorium ubekjendt, Tilfælde; men, hedder det videre, „Universitetets Hjemmel til at oppebære den ommeldte Tiende indeholdes altsaa i det Faktum, at Kirken og den omhandlede Del af Sognets Kirketiende i umindelig Tid har henhørt under Universitetet, hvilken Omstændighed for de sidste 100 Aar oplyses af Regnskabsbogen for Hvidovre Kirke, som begynder med Aaret 1733“. Med Hensyn til den saaledes hævdede Ret for Universitetet over Hvidovre Kirke forudsætter Konsistorium dernæst, at Regelen om corpora's Inddragelse vil finde Anvendelse, og at Tienden ved Prof. Hornemanns Afgang derfor vil blive inddraget under Kvæsturen og komme Universitetet til gode. Det hedder derom i Indstillingen til Direktionen af 28. Marts 1826, hvori Forslaget om Stiftsprovstiets Bidragspligt begrundes, at „Kirketienden (3: af Hvidovre By) vil, naar det corpus, hvormed Prof. Hornemann er beneficeret, i sin Tid inddrages under Kvæsturen, ligeledes hjemfalde til Universitetet og saaledes i Stedet derfor en Tiendeindtægt henhøre til dets Indtægter.“

En noget omhyggeligere historisk Undersøgelse maatte imidlertid snart vise, at om endog Universitetet havde en i alt Fald ved Alders Tids Hævd begrundet Ejendomsret over Hvidovre Kirke, saa havde denne Kirke dog aldrig hørt til de akademiske corpora, og kunde derfor ikke komme ind under de for disse givne

Regler som saadanne, altsaa ej heller under Bestemmelsen om Inddragelse. Denne Kirkes Tiende havde ikke hørt til de Tiender, der vare henlagte til bestemte Lærestole eller et enkelt Fakultet; men den havde heller ikke været Gjenstand for Option*), hvorimod den altid var blevet oppebaaret af den Professor, der valgtes til akademisk Værge for Frue Kirke. Derfor havde ogsaa i Tilnærmelses Professorer af forskellige Fakulteter oppebaaret denne Tiende (foruden Theologer ogsaa Jurister som Stampe og Obelitz, end videre Orientalisten Kall). Disse afgjørende Grunde mod at behandle Hvidovre Kirketiende som corpus gjøres gjældende under senere Forhandlinger i Aaret 1836. Men Forholdet maa dog være oplyst før; thi da Hornemann afgik i Aaret 1830, blev vel hans corpus inddraget; men med Hensyn til Hvidovre Kirke forblev det ved den hidtil stedfindende Ordning, saaledes at den ny valgte akademiske Værge, Prof. theol. P. E. Müller kom til at staa i samme Forhold til den nævnte Kirke, som Prof. Hornemann. Lige saa lidt var der Tale om nogen Inddragelse af Kirken, da P. E. Müller samme Aar blev Sjællands Biskop og efterfulgtes i det akademiske Værgemaal af Prof. theol. J. Møller, eller da ved dennes Afgang i Aaret 1835 Prof. Clausen valgtes til Værge.

Den Forskjel, som efter Inddragelsen af det sidste akademiske corpus fremtraadte mellem Universitetets Forhold til alle de forrige Optionskirker paa den ene Side og Hvidovre Kirke paa den anden Side, førte imidlertid snart ind paa en nærmere Prøvelse af Universitetets Retsforhold til den sidst nævnte Kirke. Den første Anledning dertil gav Dækningen af et Beløb (240 Rd.), som det i Aaret 1834 viste sig, at den afgangne Værge Prof. J. Møller havde til gode efter Hvidovre Kirkes Regnskab. Dette Beløb blev vel uden Indsigelse fra nogen Side udbetalt af Universitetets Kasse. En Forhandling, som Kvæsturen (M. H. Bornemann og Bang) i den Anledning rejste (Skrivelse til Konsistorium 24. Juni 1834), angik ogsaa kun Hensigtsmæssigheden af Kirkens Henlæggelse under Kvæsturens Bestyrelse, uden Forandring i Værgens Ret til sin Tiendeandel. Retsforholdet berøres under denne Forhandling kun, for saa vidt Kvæsturens Forslag blandt andet begrundes ved, at det Overskud, som Kirkens Kanon mulig kunde give, vil tilfalde Universitetet, og idet det udtales, at dette Overskud under alle Omstændigheder synes at burde indbetales i Universitetets Kasse Aar for Aar. Men det var ved denne Lejlighed, at den tidligere omtalte Forandring skete i Universitetets Hovedbog, at der indrettedes en særegen Konto for Hvidovre Kirke, og paa denne opførtes det udbetalte Beløb som et Forskud, der skulde refunderes Universitetets Kasse. Da nu 2 Aar senere Forhandlingerne om Forandringer i Kvæsturforholdene medførte Opgjørelsen af de separate Konti under Kvæsturen, var det den saaledes stedfundne Postering af hint Beløb, der bragte ind paa en Undersøgelse af Universitetets Retsforhold til Hvidovre Kirke. Prof. Bang og Hovedbogholderen, Sekretær Svendsen udtale sig om dette i en Forestilling af 15. April 1836.

Den sidste gjør her gjældende, at den akademiske Værge i tidligere Tid formentlig ikke har haft nogen Fordel af Hvidovre Kirketiende. I Folge Universite-

*) Om Forskjellen mellem Optionsstiender og saadanne Tiender, der vare henlagte til bestemte Lærestole, kan henvises til Engelstofts Annaler 1810. I. S. 53, hvor Hvidovre Kirke udtrykkelig stilles i Modsætning til Universitetets egne Kirker og siges (til Dels) at være Frue Kirke tillagt.

tets Jordebog for 1660 og Kirkens Regnskabsbog har hele Tienden oprindelig kun beløbet sig til 11 $\mathcal{R}$ = 44 Tdr.; for disse har procurator templi aflagt Regnskab til Universitetet. Procuratorium templi Hvidovre har altsaa den Gang kun været en Byrde, og den i Tidens Løb indtraadte Forhøjelse af Tiendevederlaget maatte derfor være til Universitetets, og ikke til Procurators Fordel. Han foreslaar derfor, at Tienden ved den da værende Beneficiarii Afgang inddrages under Universitetet, og at Kirken ligesom de 13 andre Kirker henlægges under Kvæsturens Bestyrelse. I Modsætning hertil udtaler Bang, at da procurator templi i over 100 Aar aldrig har afgivet mere end 44 Tdr. Byg til Kirken, har han upaatvivlelig selv haft det Overskud, som Tienden vel ogsaa i ældre Tid har givet. Dette Beneficium for procurator templi divi staaer ikke i Forbindelse med corpora, da snart Jurister, snart Theologer have været procuratores. Derimod er det ganske analogt med de Emolumenter, som af visse Legater ved Fundatserne ere tillagte Efererne, og i sig selv kun Vederlag for Frue Kirkes Værges ofte ej ubetydelige Forretninger, der overdrages ham af Universitetet, som Kirkens egentlige Patron.

Efter at have modtaget denne Forestilling, afgav Direktionen den tidligere omtalte Resolution, der gav de af Svendsen dragne Konklusioner Medhold (Skrivelse af 14. Juni 1836). I sin mod denne Resolution rettede Erklæring (8. Juli 1836) fremførte Prof. Clausen nogle historiske Oplysninger om Hvidovre Kirke, hentede fra Frederiksberg Præsteembedes Protokoller, nemlig „at Hvidovre Kirke tilhører Professorerne ved Københavns Universitet“, at „Hvidovre Sogn har indtil 1747 hørt som Annex til Frue Menighed i København“, og „at Stiftsprovsten som Sognepræst ved Frue Kirke har fra den Tid oppebaaret alle 3 Tiender af Hvidovre Sogns 2 Byer, Valby og Vigerslev, og samme Kirkes første Kapellan 150 Rd. Sølv under Navn af Offer aarlig af Sognepræsten til Frederiksberg og Hvidovre Menigheder“. Heraf sluttede Prof. Clausen, at det er Hvidovre Sogns og Kirkes oprindelige Forhold til Frue Kirke og dens Gejstlighed, som er lagt til Grund ved Dispositionen over Sognets Tiende, at Henlæggelsen af Kirketienden af Hvidovre By til Universitetet maa forstaaes saaledes, at Universitetet oppebærer den ikke i Egenskab af Universitet, som de øvrige Tiender, men som Frue Kirkes Patron, og at hvis det sidste Forhold nogen Sinde ophørte, var det rimeligst, at Patronatet over Hvidovre Kirke og sammes Tiende maatte gaa over til den, hvem Patronatet over Frue Kirke blev overdraget. Efter dernæst at have paavist, at den hidtidige Anvendelse af Hvidovre Kirketiende har været væsentlig forskjellig fra de andre til corpora henlagte Tiender, konkluderer han, som tidligere berørt, at Hvidovre Kirketiende er et Emolument, over hvilket Konsistorium har haft Dispositionsret til Fordel for den Prof. consistorialis, hvem det valgtes til procurator templi divi, at denne Rettighed ikke burde fratages Konsistorium, og at i al Fald kun den Forandring burde ske, at hin Tiende, i Stedet for at tilfalde en enkelt consistorialis, henlægdes til Forøgelse af den aarlige Distributs mellem Konsistoriums Medlemmer, da det i alt Fald var klart, at den alene var bestemt som personlig Godtgjørelse for det Arbejde, der hviler paa Konsistorium som de tvende Kirkers Patron. I øvrigt indrømmes det, at Universitetet burde fritages for Udgifter til Kirken, naar den ikke oppebærer Tienden som Indtægt; men det vil ogsaa blive muligt, naar Kirken opnaar et Bidrag af Frue Sognepræst. Over denne Udtalelse af Prof. Clausen afgav Kvæsturen (Bang & Borne-

mann) Erklæring d. 15. Decbr. 1836. Kvæsturen henholder sig til sine tidligere Udtalelser, at Hvidovre Kirketiende aldrig har hørt under de almindelige inddragne corpora academica, og at derfor Overskudet af den ej rettelig bør unddrages den Anvendelse, det i mer end et Aarhundrede har haft; de flere ogsaa af Prof. Clausen herfor anførte Grunde anbefales til Universitets Direktionens Overvejelse.

Det Haab, Prof. Clausen havde udtalt, at Universitetet kunde blive fritaget for Tilskud til Hvidovre Kirke, gik ikke i Opfyldelse. Ved Forglemmelse og Misforstaaelse blev det nemlig upaaagtet i Aaret 1838, da der indtraadte Vakance i Frue Sognekalde, at faa det i Udsigt stillede Bidrag fra dette Embede paalagt den nye Stiltsprovst. Den akademiske Værge saa sig derfor flere Gange i den Nødvendighed at begjære Tilskud af Universitetets Kasse, Begjæringer, der af Kvæsturen just ikke modtoges med Velvillie. Dog kom man i de Forhandlinger, som derved fremkaldtes, ikke synderlig ind paa en ny Drøftelse af Retsforholdet. Der er derfor kun Anledning til her at fremhæve en enkelt Udtalelse af Prof. Clausen, der yderligere belyser hans Opfattelse. Da nemlig i Aaret 1842 den konstituerede Kvæstor, Kancelliraad Fribert havde udtalt, at Universitetet, saa længe det ikke oppebar Tienden, ikke kunde være pligtigt at udrede noget til Kirkens Vedligeholdelse, udtalte Prof. Clausen (Skrivelse af 21. Okt. 1842): »Som Tiendetager er Universitetet at anse. Tienden er tillagt Universitetet ikke i Egenskab af Lærestalt, men af Frue Kirkes Patron, og i Universitetets Stilling og Forpligtelse til Kirken som Tiendetager kan intet forandres derved, at Tienden i Stedet for at indflyde i den akademiske Fond, er tillagt den Professor, som nærmest repræsenterer det akademiske Patronat.*)

En ny Undersøgelse af Retsforholdet findes i den tidligere omtalte Betænkning, der blev afgivet i Aaret 1844 af en Komite, der bestod af Professorerne Clausen, Hohlenberg og Larsen. Denne Komite var nedsat af Konsistorium i Aaret 1839 for at afgive Betænkning angaaende flere, Retsforholdet mellem Universitetet og Frue samt Trinitatis Kirker vedrørende Punkter, navnlig det af Universitets Direktionen opkastede Spørgsmaal, om der ikke maatte være Anledning til at faa Universitetets Patronatsforhold til disse Kirker aldeles hævet. Betænkningen kommer ind paa Retsforholdet med Hensyn til Hvidovre Kirke ved at omtale de Rettigheder og Fordele, som Patronatsforholdet til Frue Kirke medfører for Universitetet. Blandt disse anføres dels Universitetets

*) En Udtalelse af Prof. Clausen, der endnu skarpere hævder Universitetets Ejendomsret over Hvidovre Kirke, findes i en Skrivelse til Konsistorium af 7. Okt. 1857, der foranledigedes ved, at Forslaget til Finanslov for Kongeriget 1858—59 havde optaget en overordentlig Bevilling til Restavrationen af Universitetets 13 Landsbykirker. Det hedder her: „Hvidovre Kirke er imidlertid en 14de Landsbykirke, hvis Tiende er tillagt Universitetet, om den end ikke paa Grund af den særegne Anvendelse, der hidtil har været givet den, indflyder i Universitetets Kasse. Uden Tvivl er det denne Kirke, der er forbigaaet, sandsynligvis fordi det er antaget, at den ikke skulde være at henregne iblandt Universitetets Kirker. Som saadan maa imidlertid Hvidovre Kirke være at betragte, lige saa fuldt som de øvrige 13 Landsbykirker; thi Universitetet er Ejer af Kirketienden, alene at det er det i Egenskab af Patron for Frue Kirke, til hvilken Hvidovre Kirke i ældre Tid har været annekteret. Saaledes er ogsaa Kirken stedse blevet behandlet af Universitetet, idet indtrædende Underbalancer ere blevne dækkede ved Tilskud eller Laan af den akademiske Fond.“

Kaldsret til Hvidovre Skolelærerembede i Følge Hvidovre Kirkes Forbindelse med Frue Kirke, dels at den akademiske Værge for Frue Kirke oppebærer $\frac{2}{3}$ af Kirketienden af Hvidovre By, hvorhos ogsaa Hvidovre Kirke er underlagt hans Bestyrelse. Efter at Betænkningen, hvad de sidst nævnte Punkter angaar, har omtalt Universitets Direktionens Skrivelse af 1836 og refereret de mod samme fremkomne Udtalelser af Prof. Clausen, inspectores qvæsturæ og Konsistorium samt bemærket, at dette Anliggende ikke hidtil har erholdt nogen bestemt Afgjørelse, fortsætter den saaledes: „Komiteen skal med Hensyn til dette Spørgsmaal indskrænke sig til den Bemærkning, at om det end — med Hensyn til, at det er Universitetet og ej den enkelte Professor som procurator templi, der har Patronatsretten til Frue Kirke, — kunde forsvares at inddrage bemeldte Tiende under Universitetets almindelige Indtægter, vil den dog, hvis den blot oppebæres som Følge af Patronatsforholdet, gaa tabt ved Opløsningen af dette Forhold, og denne vil saaledes i ethvert Fald paaføre Universitetet et ikke ubetydeligt Tab. De anstillede Undersøgelser i Arkivet have ikke givet bestemt Oplysning om den egentlige Adkomst til Tiendeindtægten. Komiteen maa saaledes i denne Henseende henholde sig til de i Aaret 1826 afgivne Erklæringer af procurator templi og Konsistorium, og hvori det vises, at Universitetets Rettighed i alt Fald er tilstrækkelig hjemlet ved dens Udøvelse i umindelig Tid. Af Kirkens Regnskabsbog, der begynder 1732, ses, at Forholdet mellem procurator templi og Kirken er ordnet netop paa samme Maade, som det forhen, førend corpora ophævedes, var almindeligt med Hensyn til Universitetets egne Kirker, som gik paa Option, saaledes nemlig, at vedkommende Professor under Navn af Kanon afgav $\frac{1}{3}$ af Kirketienden og beholdt selv det øvrige, kun med den Forskjel, at denne Kanon for Universitetets egne Kirker blev afgivet til den almindelige Bygningskasse, som bekostede Kirkernes Vedligeholdelse, hvorimod Hvidovre Kirkes Kanon umiddelbart tilfaldt Kirken selv. Dette sidste Forhold maa saaledes uden Tvivl i sin Tid være ordnet ved en speciel Bevilling, som nu ej kan fremskaffes. Vel bevares endnu i Konsistoriums Arkiv Frederik den Andens aabne Brev af 23. Avg. 1573, at Hvidovre Sogn („Ouffre ydre Sogn“) maa og skal altid blive annekteret til Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, og den ældste Kapellan oppebære alle præstelige Indtægter. Fremdeles ses af Kaldsbreve og Reverser for 1621, 1623 o. s. v., at Hvidovre dog senere i nogen Tid har haft egne Sognepræster, der kaldtes af Konsistorium „paa Frue Kirkes Vegne“, og da senere Sognet virkelig blev forenet med Frue Kirkes øverste Kapellani, har Konsistorium naturligvis ved at kalde til det sidste, eo ipso ogsaa udøvet Kaldsret til det første. Men om det end er den Patronatsret, som Universitetet saaledes erholdt over Hvidovre Kirke ved dens Forbindelse med Frue Kirke, der har foranlediget, at en af Universitetets Professorer som procurator templi fik Rettighed til den omhandlede Tiendeoppebørsel, har denne dog uden Tvivl tillige haft en anden speciel, en ubekjendt Retsgrund, hvilket bestyrkes derved, at Rettigheden er vedblevet, uagtet Hvidovre Kirkes Forbindelse med Frue Kirkes Kapellani blev ophævet. Efter at det nemlig i Aaret 1742 foreløbig var bestemt, at Hvidovre Sogn ved Lejlighed skulde adskilles fra Frue Kapellani, blev denne Adskillelse ved en indtruffen Vakance virkelig iværksat i Aaret 1747, saaledes at Hvidovre blev forenet med Frederiksberg Sognekald, imod at dette udrødte 150 Rd. aarlig til den øverste Kapellan ved Frue Kirke, ligesom ogsaa Frue Sognekalds Rettighed til Tienden af Valby og Vigerslev reserveredes, og en-

delig blev det ved denne Lejlighed afgjort, at der ikke længer kunde tilkomme Universitetet nogen Udøvelse af Kaldsret med Hensyn til Hvidovre Sogne kald, jfr. Badens Journal V. S. 186. Saaledes ophørte vel Konsistoriums Ret til at kalde Præst til Hvidovre Kirke; men i øvrigt vedblev det hidtil værende Retsforhold uforandret. Procurator templi beholdt Værgemaalet for Hvidovre Kirke og den dermed forbundne Oppebørsel, og Konsistorium er vedblevet at udøve Kaldsretten til Degne- eller Skolekaldet i Hvidovre“.

Senere selvstændige Undersøgelser om Retsforholdet have ikke fundet Sted. Da der i Aaret 1860 blev Spørgsmaal om et Laan af Frue Kirke til Dækning af Hvidovre Kirkes Underbalance, begjærede Ministeriet forskjellige Oplysninger om Retsforholdet. Men baade Professor Clausens Erklæring og Konsistoriums Svarskrivelse til Ministeriet (27. Oktbr. 1860) resumere blot, hvad der antages at kunne betragtes som Resultatet af de tidligere anstillede Undersøgelser, nemlig at Fordelingen af Hvidovre Sogns Tiende mellem Sognepræsten ved Frue Kirke og den akademiske Værges for denne Kirke var en Følge af det Annexforhold, som i ældre Tider fandt Sted mellem Hvidovre Kirke og Frue Kirke samt af Universitetets Patronatsforhold til denne. Saa vel angaaende dette Annexforhold som med Hensyn til den Hjemmel, hvormed Kirkens akademiske Værges som den, hvem det paahviler paa Konsistoriums Vegne at udføre en Del af de til Patronatsforholdet hørende Forretninger, i umindelig Tid har oppebaaret Kirketienden af Hvidovre By, henviste Konsistorium til Komitebetænkningen af 1844, der ved Skrivelse af 29. Avg. s. A. var tilstillet Universitets Direktionen. Som Grund til, at Hvidovre Kirkes Underskud i den senere Tid er blevet dækket ved Laan af Frue Kirke, anfører Konsistorium ogsaa hint tidligere Annexforhold og den Omstændighed, at der til Frue Kirkes Fordel er disponeret over saa betydelig en Del af Hvidovre Sogns Kirketiende.

Af det oven for meddelte ses det, at der, bortset fra den alt tidligere opgivne, urigtige Betragtning af Hvidovre Kirketiende som et corpus, kun er gjort et Forsøg paa at begrunde den Ordning, som Universitets Direktionens Skrivelse gaar ud paa, den Betragtning nemlig, der er fremsat i Kvæsturens Forestilling af 15. April 1836 af Hovedbogholder, Sekretær Svendsen. Tanken i denne er, at det fra Begyndelsen har ligget ganske uden for Hvidovre Kirketiendes Bestemmelse at afgive et Emolument for Frue Kirkes akademiske Værges, hvorfor dens Inddragelse i Universitetets Kasse kun er en Gjenoprettelse af det oprindelige Forhold. Denne Betragtning maade er ganske uhistorisk; der er ikke alene intet Bevis ført for den, men den modsiges af alle foreliggende Data. Saa langt tilbage i Tiden, som Oplysninger herom haves, har den akademiske Værges Forhold til Hvidovre Kirke og dens Tiende været ordnet efter Regler, der ere ensartede med dem, der gjaldt for Professorernes Forhold til Optionskirkerne, og ved hvilke det jo utvivlsomt var Hensigten at skaffe Professorerne Indtægt nemlig som Embedsløn. Hvad Betænkningen af 1844 udtaler om denne Lighed, forholder sig i det væsentlige rigtigt. Hvidovre Kirkes Regnskabsbog, der begynder med Aaret 1732, viser dette Forhold klart, og det er en aabenbar Misforstaaelse, naar denne paaberaabes som Bevis for, at Værgen endnu den Gang ingen Fordel havde af Hvidovre Kirketiende. Kirkens Indtægt af Tienden er ved denne Regnskabsbogs Begyndelse en fast Kanon, som til Nutiden er forblevet uforandret. Kun for denne Kanon gjør Værgen Regnskab. Hvad Tienden udgjorde derudover samt dens senere Forøgelser har

været Værgens *lucrum*. Som Kanon betegner ogsaa Konsistorialforeningen af 1738 Kirkernes Indtægt af Tienden; og at denne Forening har gjældt ogsaa for Hvidovre Kirke, kan saa meget mindre betvivles, som den findes indført i den nævnte Regnskabsbog. Forudsætningen om Værgens Ret til det overskydende indeholdes ogsaa i en Ytring, der forekommer i en Annotation i Regnskabsbogen fra 1777 ved de foregaaende Aars Regnskaber: at *procurator templi divi* ikke nyder nær saa meget *lucrum* af Hvidovre Kirketiende som andre patroni nyde af Universitetets Kirketiender. Hvorledes Optegnelserne i Universitetets Jordebog af 1660 i denne Henseende ere at forstaa, er ikke klart. Men der er aldeles intet i denne Jordebog, der antyder, at der skulde have været en Forskjel mellem *procuratorium* Hvidovre og de andre Prokuratorier, eller at dens Optegnelser for hint skulde betyde noget andet end Optegnelserne for disse.

At Inddragelsen af Hvidovre Kirketiende i Universitetets Kasse hverken kan grundes paa Regelen om *corpora's* Inddragelse eller paa den ganske modsatte Betragtning, at det overhovedet har ligget uden for dens Bestemmelse at give en Professor en Indtægt, er imidlertid ikke Bevis for, at en saadan Inddragelse vil stride mod bestaaende Rettigheder. Hvis det maa erkjendes, at Universitetet overhovedet har Patronatsret over Hvidovre Kirke, og hvis det ikke kan godtgjøres, at denne Patronatsret er undergivet særlige Indskrænkninger, som ikke efter den almindelige Lovgivning gjælde med Hensyn til Patronatsrettigheder over Landsbykirker, saa vil hverken den Omstændighed, at Patronatsretten har en ejendommelig historisk Oprindelse, eller at den af samme flydende Tiendeindtægt forhen i Følge Universitetets Myndighedernes Anordning er blevet anvendt til Fordel for en af dets Professorer — Frue Kirkes akademiske Værg —, indeholde nogen retlig Hindring for ved indtrædende Vakance at gennemføre den samme Ordning, som tidligere er gennemført med Hensyn til Optionskirkerne, hvor den samme Indtægt var blevet anvendt paa lignende Maade. Retsgyldigheden af Hvidovre Kirketiendes Inddragelse i Universitetets Kasse kan derfor kun bestrides, naar et af to godtgjøres, enten at Universitetet slet ikke har Patronatsretten over (ikke ejer) Hvidovre Kirke, eller at dets Ret er undergivet særlige Indskrænkninger, som vilde tilsidesætt's ved en saadan Inddragelse.

Muligheden af det første Alternativ er ikke udelukket ved de tidligere erhvervede Oplysninger; thi det er kun en Formodning, at der, som Konsistorium gjør gjældende, i Aaret 1826 har existeret et Adkomstbrev, ved hvilket Hvidovre Kirke er blevet skjænket Universitetet, og det er fremdeles kun en paa Slutninger grundet Antagelse, der fremsættes i Betænkningen af 1844, at Universitetets Forhold til Hvidovre Kirke hviler paa en særlig Bevilling. Et saadant Aktstykke har ikke kunnet fremskaffes. Vel har Universitetet udøvet Patronatsrettigheder over Hvidovre Kirke i meget lang Tid; men dersom det godtgjøres, at denne Udøvelse ikke har fundet Sted i Universitetets eget Navn, saa vilde der i Følge Grundsætningerne om Hævd ikke kunne være Tale om, at Universitetet derved havde erhvervet nogen Ret. Det Spørgsmaal kan nu rejses, om Universitetet ikke har udøvet hine Rettigheder blot i Frue Kirkes Navn, saa at det er denne sidste Kirke, der maa anses for berettiget til at oppebære den omspurgte Tiende. Ganske uden Støtte i de tidligere Oplysninger vilde en saadan Antagelse ikke være; navnlig maa de Præstekaldelser til Hvidovre Sognekald i Aarene 1621 og

1623, som i Betænkningen af 1844 oplyses at have fundet Sted, „paa Frue Kirkes Vegne“, lede Tanken hen derpaa. Men som en enkelt staaende, ved det i øvrigt oplyste ikke forklaret Kjendsgjerning kunde denne Omstændighed dog næppe engang være tilstrækkeligt Bevis for, at Frue Kirke oprindeligt havde haft Patronatsretten, end sige for, at den endnu havde den. Ved de historiske Data, som ere oplyste i Prof. Clausens Erklæring af 1836 og navnlig i Betænkningen af 1844, var det ikke lykkedes at bestyrke Rigtigheden af den af Prof. Hornemann udtalte Formodning, at Forholdet mellem Hvidovre og Frue Kirke skrev sig fra Tiden umiddelbart efter Reformationen. Det ældste historiske Datum, der fremdrages, er Frederik II.s aabne Brev af 1573, der grundlagde et Annexforhold mellem Hvidovre Kirke og Frue Kirke. Men af Annexforholdet som saadant kan der aldeles ikke sluttes til en Patronatsret for Frue Kirke. Hvidovre Kirke kunde være Annex til Frue Kirke, uden at staa under denne Kirkes Patronat, jfr. Chr. V D. L. 2 - 3 - 4., der ordner Kaldsretten i saadanne Tilfælde, hvor annekterede Kirker staa under forskellige Patronater, ligesom omvendt Frue Kirkes mulige Patronatsret aldeles ikke behøvede at medføre et Annexforhold. Dernæst maatte enhver af dette Annexforhold flydende Ret for Frue Kirke ophøre ved Forholdets Ophør i Aaret 1747. Paa Grundlag af det tidligere oplyste maatte man derfor ganske vist komme til den Konklusion, som Betænkningen af 1844 opstiller i Henhold til Konsistoriums Udtalelser i 1826, at Universitetet havde en i alt Fald ved Alders Tids Hævd hjemlet Adkomst til Indtægten af Hvidovre Bys Kirketiende. Det kan efter Udtrykkene i Prof. Clausens Udtalelse af 1836 synes tvivlsomt, om det er dens Mening, at Universitetet har Ret til den omspurgte Kirketiende i eget Navn eller blot paa Frue Kirkes Vegne; men de senere, oven for anførte Udtalelser af Prof. Clausen gjøre det klart, at Meningen er den første, kun at han antager Universitetets Ret for betinget af, at dets Patronat over Frue Kirke vedvarer. I Overensstemmelse hermed har ogsaa Universitetet i en Sag, det førte mod en Arvefæster i Hvidovre om hans Tiendepligt, betegnet sig som „Ejer af Kirketienden i Hvidovre“, som det ses af Birketingsdommen i Sagen af 26. April 1837.

Det kunde da kun være Spørgsmaalet, om de Data for Bedømmelsen af Retsforholdet, som de tidligere Undersøgelser have bragt for Dagen, dog ikke i alt Fald indeholde tilstrækkelig Hjemmel for det andet, oven for antydede Alternativ, nemlig at Universitetets Patronatsret over Hvidovre Kirke er undergivet saadanne særlige, ej ved den almindelige Lovgivning hjemlede Indskrænkninger, eller er af et saadant særligt Indhold, at en Anvendelse af Tienden paa en væsentlig anden Maade end forhen ej rettelig kan finde Sted, og Inddragelsen af den i Universitetets Kasse af den Grund maa være udelukket. Det er dette Standpunkt, som maa antages hævdet i Prof. Clausens af Konsistorium tiltraadte Erklæring af 1836, og begrundet ved den Betragtning, at den omspurgte Tiende alene er bestemt som personlig Godtgjørelse for det Arbejde, der hviler paa Konsistorium som de tvende Kirkers Patron, og at den derfor kun kan anvendes som Emolument for den akademiske Værge eller for alle consistoriales. Det samme maa antages at være Meningen af Prof. Bangs Udtalelse i Forestillingen af 15. April 1836, at denne Indtægt for Værgen er ganske analog med de Emolumenter, som af visse Legater ved Fundatserne ere tillagte Eforerne, og i sig selv kun et

Vederlag for hans ofte ej ubetydelige Forretninger, en Udtalelse, til hvilken Kvæsturens Erklæring af 15. Decbr. 1836 henholder sig. *)

Om disse Paastande, have vi imidlertid ingen Opfordring til nærmere at udtale os, da vi maa anse den Forudsætning, hvori de hvile, nemlig at Universitetet ejer Hvidovre Kirke, for urigtig. De Undersøgelser, vi have anstillet, have bragt Data frem, der vistnok gjøre det utvivlsomt, at det ikke er Universitetet, men Frue Kirke, der maa siges at være Kirkeejer i Forhold til Hvidovre Kirke, og at Universitetets Ret kun gaar ud paa som Patronat at fordre, at en Del af Kirketienden tjener som personligt Vederlag for Udførelsen af Patronatsforretningerne. At under denne Forudsætning Universitets Direktionens Afgjørelse i 1836 ikke kan staa ved Magt, er klart; men ikke mindre klart er det, at det ogsaa maa forandre Konsistoriums tidligere Opfattelse af Sagen, og at den fremtidige Ordning overhovedet maa blive en anden, end man forhen fra nogen Side har tænkt sig.

II.

Beviset for, at det er Frue Kirke, som Stiftelse, der har Patronatsretten over Hvidovre Kirke, ligger i en Række Kjendsgjæringer, af hvilke det uimodsigelig fremgaar, at dette er det oprindelige Forhold, i Forbindelse med den Omstændighed, at der intet senere er foregaaet, som kunde medføre Rettens Overgang til Universitetet i eget Navn. Det kan derhos uden Vanskelighed forklares, hvorledes dette Forhold, der oprindeligt har været alle vedkommende, og særlig Universitets Myndighederne, klart bevidst, i Tidernes Løb kan være gaaet i Glemme, saa at der er opstaaet Tvivl og Uklarhed med Hensyn til Retsforholdets sande Beskaffenhed.

De Kjendsgjæringer, der stille det oprindelige Forhold uden for Tvivl, angaa Patronatsrettens to Hovedsider, nemlig dels den tidligere, derved hjemlede Kaldsret, dels Retten til Kirkegodset og andre for dette Patronat ejendommelige Formue-rettigheder.

Trods det kongelige aabne Brev af 23. Avg. 1573 blev der allerede i Aaret 1596 atter kaldet en egen Sognepræst for Hvidovre, se herom Kirkehist. Samlinger III, 1, S. 355, og det i samme Værk meddelte Udtog af Konsistoriums Forhandlinger for 1543 til 1599 S. 62 og 67. Kaldsbrevet af 11. Novbr. 1596 findes optaget i Konsistoriums endnu fra den Tid bevarede Kopibog. Efter dets Lydende skete Kaldelsen af „Kirkeværgerne til Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn“, med „Rectoris og Professorum, som for^{ne} Vor Frue Kirkes rette Patroners, Fuldbyrð og Samtykke“. Ogsaa ved en Række senere Vakancer i Hvidovre kald beskikkedes der en egen Sognepræst. Adskillige Kaldsbreve med tilhørende Reversaler fra denne Tid ere bevarede i Universitetets Arkiv, navnlig Kaldsbrevene af 20. Juli 1621, 8. Jan. 1623, 26. Sept. 1627 og

*) Betænkningen af 1844 havde ikke Opfordring til at udtale en Mening om dette Punkt. En modsat Opfattelse kan i alt Fald kun skimtes gennem den forbedne Yttring: „Om det end med Hensyn til, at det er Universitetet og ej den enkelte Professor, som proc. templi, der har Patronatsretten til Frue Kirke, kunde forsvares at inddrage bemeldte Tiende under Universitetets almindelige Indtægter, vil den dog o. s. v.“

20. Avg. 1629. Disse Breve, til hvilke der allerede hentydes i Betænkningen af 1844, ere udstedte af Konsistorium, uden nærmere Omtale af Hjemmelen; men i Reversalerne, som forelagdes den kaldede Præst til Underskrift, findes den Passus tilføjet til Forklaring af Konsistoriums Kaldsret „efter den Ret og Myndighed, som de (Rektor og Professorer) dertil paa Vor Frue Kirkes Vegne haver“, eller som det i Reversalen af 1629 hedder „som de have jus til paa Vor Frue Kirkes Vegne i Kjøbenhavn“. Hvidovre Kirke kom i Lobet af den Tid, til hvilken de sidst omtalte Kaldsbreve henhøre, i Forbindelse med „den nye Kirke uden for Nørreport“, som i Følge kongelig Befaling af 30. Marts 1623 skulde bygges af Frue Kirke for dens Midler. Denne Forbindelse gav Anledning til en Forhandling i Konsistorium, som efter Acta Consistorii for 1623 findes refereret i den Fremstilling af den nye Kirkes Historie, der er optaget i Kirkehistoriske Samlinger l. c. S. 353—82. Denne Forhandling gjør yderligere den af hine Kaldsbreve og Reversaler fremgaaende Kjendsgjerning klar, at det er Frue Kirke, paa hvis Vegne Konsistorium kaldte til Hvidovre. I Slutningen af 1622 var Opbyggelsen af den nye Kirke vel paaetænkt, men Befalingen var ej endnu udgaaet, og der havdes ingen Regel for Kaldsretten til den. Paa Forespørgsel af Konsistorium, foranlediget ved Vakancen i Hvidovre, havde Kansleren stillet i Udsigt, at Konsistorium ikke vilde blive alene om at kalde til den nye Kirke. Konsistorium besluttede da, at „efterdi Vor Frue Kirke kunde ikke noksom saaledes kaveres i sin Rettighed, som hun haver til Ovre, skulde Alting betømmes, indtil Cancellarius kom tilbage“, se Kirkehist. Saml. l. c. S. 355—56 Note 7. I øvrigt blev der, efter at Forbindelsen med den nye Kirke var traadt i Kraft, og efter at dertil endnu var knyttet et Kapellani ved Frue Kirke (1628), dog endnu i 1629 udstedt et særegt Kaldsbrev for Hvidovre. Men to senere Kaldsbreve af 9. Juli 1644 og 20. Avg. 1654 angaa alle Embederne under et, og dermed bortfalder hin Passus i Reversalerne. Ej heller findes der senere, efter at den „nye Kirke“ var nedrevet i 1658, særegne Kaldsbreve for Hvidovre; Forbindelsen med et Kapellani ved Frue Kirke er vedblevet eller paa ny traadt i Kraft og fandt Sted indtil Aaret 1747. Da ophørte den i Følge kgl. Reskr. 17. Febr. 1747 trods Konsistoriums Protest, og Hvidovre forenedes med Frederiksberg. Konsistorium androg derefter paa, under Paaberaabelse af Christian V. Lovs 2—3—4, at det maatte faa Andel i Kaldsretten til det forenede Frederiksberg og Hvidovre Kald; men Kancelliets Svar af 18. Marts 1747 lød paa, at „da Konsistorium intet tabte i sin Ret til at kalde til Vor Frue Kirkes Kapellani, saa er ved denne Ansøgning ikke noget at gjøre“. Derimod udever Konsistorium endnu Kaldsretten til Skolelærerkaldet i Hvidovre, jfr. Betænkningen af 1844.

Hvad dernæst Patronatsrettens økonomiske Side angaar, foreligger der ogsaa afgjørende Vidnesbyrd for, at det er Frue Kirke, som har haft de herunder hørende Rettigheder over Hvidovre Kirke. Vi skulle i denne Henseende først henviser til den Jordebog af 1581 over Stadens, Kirkernes med fleres Ejendomme, som findes trykt i „Kjøbenhavns Diplomatarium“, udgivet af O. Nielsen, I. S. 483 o. ff., og i hvilken Frue Kirkes Gods findes omtalt S. 503—9*). Side 503 næv-

*) At denne Jordebog ogsaa omtaler den under Universitetets Patronat staaende Frue Kirke, forklares ved, at Borgmestere og Mænd af Sognet den Gang havde

nes som Frue Kirkes Bondegods først Afgiften af forskjellige Gaarde i Hvidovre (Offre ydre) Sogn, og dernæst selve Offre ydre Kirke med en Opregning af de Indtægter, der tilflyde Frue Kirke fra sammes Jordegods, derunder blandt andet Afgiften af „Jens Olsen i Præstegaarden“. S. 508 findes fremdeles en Meddelelse under Overskrift „Reformering paa for^{om} Vor Frue Kirkes aarlig Indkomst . . . hvorledes det er forandret fra anno 1570 og til 1576“. Her omtales det, at Kapellanen til Frue Kirke i Følge det kongelige Brev af 1573 nu faar Renten af den Gaard i Offre ydre, som Jens Olsen ibor og af Offre ydre Kirke, og at det var sket, uden at Frue Kirkes Vægger havde vidst det eller haft Lejlighed til at udtale sig derom „foruden al Rettergang“; det slaas derfor fast, at „for nævnte Gaard og Kirke er af det commune Gods, som er lagt til Vor Frue Kirke, som Jabob Becks egen Haandskrift og Vor Frue Kirkes Jordebog, dertil med Stiftets Bog beviser“. Alt Hvidovre Kirkes Jordegods er saaledes henregnet til Frue Kirkes Jordegods. Hermed stemmer, hvad der fremgaar af Hvidovre Kirkes Regnskabsbog. Hvidovre Kirke har efter den aldrig haft anden Jordegodsindtægt end 1 $\overline{\text{R}}$ (4 Tdr.) Byg af 1 Gaard i Hvidovre. Herom hedder det i den Fortegnelse over Kirkens Aktiver, hvormed Bogen begynder, i en af C. Bagger undertegnet Meddelelse af 15. Novbr. 1734: „Endnu haver Kirken een Bondeggaard i Hvidovre By, som bebos af Morten Pedersen og Søn Peder Mortensen, hvilke aarlig skal yde til Kirken 1 $\overline{\text{R}}$ Byg, den øvrige Landgilde af denne Gaard svares til Vor Frue Kirke“. Men en senere Tilføjeelse med en anden Haand udtaler: „Denne Gaard hører Frue Kirke alene til“. En lignende Bemærkning gjøres om et Hus og en Ager, der omtales paa samme Sted i Regnskabsbogen, og hvis Afgifter siges at blive anførte i Frue Kirkes Regnskab*). Da langt senere den akademiske Værge i Regnskaberne for 1818 og 1819 havde udeladt denne Indtægt af 1 $\overline{\text{R}}$ Byg i Hvidovre Kirkes Regnskab, forklarer han det derved, at denne Indtægt igjen skulde anføres som Udgift paa Frue Kirkes Regnskab. I Regnskaberne efter denne Tid opføres Indtægten ogsaa som kommende fra Frue Kirke („af Frue Kirkes Gaard i Hvidovre“, eller „af Frue Kirke for en Gaard i Hvidovre“ eller blot „af Frue Kirke“), altsaa som et Tilskud fra denne Kirke. Ogsaa udredede Frue Kirke alene Skatter og Paalæg paa Indtægten af denne Gaard uden Afkortning for Hvidovre Kirke, som det ses af en Udtalelse i Regnskabsbogen af N. C. Kall af 8. Jan. 1807, sammenholdt med Regnskaberne. Ganske stemmende med det anførte er det, at endnu senere Universitets Direktionen i en Skrivelse af 8. Febr. 1842 angaaende Afkald paa Erstatning for, hvad Universitetets Kirker have erlagt for meget i Bidrag til den forrige danske Kirke i London, i Modsætning til de Universitetet tilhørende 13 Landsbykirker, betegner Kirken i Hvidovre som „henhørende under Frue Kirkes Gods“. Paa det i det foregaaende anførte Sted

en vis, direkte og indirekte Indflydelse paa Bestyrelsen af Frue Kirke, saaledes som det er oplyst i Betænkningen af 1844.

*) Om denne Ager hedder det i øvrigt, at den egentlig hører til før ommeldte Peder Mortensens Gaard, og at det ene Pund Byg, som svares, er den hele Tiende af Gaarden og Ageren, der udredes af Peder Mortensen, der er Kirkeværge. Denne Udtalelse tjener yderligere til at bestyrke, at Frue Kirke oppebar alle Jordebogsindtægter af Kirkegodset i Hvidovre. For øvrigt ere de 4 Td. Byg, som det vil ses af det følgende i Teksten, i Tidens Løb blevne betragtede som en Præstation, Frue Kirke ydet til Hvidovre Kirke.

i Engelstofts Annaler 1810. I. S. 53 nævnes i Modsætning til Universitetets egne Kirker „Hvidovre Kirke, som (til Dels) er Frue Kirke tillagt.“

Ligesom Frue Kirke i Kraft af Patronatsretten har nydt og endnu stadig nyder Indtægten af alt til Hvidovre Kirke hørende Jordegods, alene med Undtagelse af det aarlige Tilskud af 4 Tdr. Byg til Hvidovre Kirke, saaledes maa det fremdeles siges, at den hidtil gjældende Ordning med Hensyn til den anden Hovedbestanddel af Hvidovre Kirkes Formue, nemlig Hvidovre Sogns Kirketiende, dels kun kan forklares ved, dels ikke staar i Strid med Antagelsen af en saadan Patronatsret. Det er af sig selv indlysende, at den Disposition, som er truffet med Hensyn til den største Del af Kirketienden fra Hvidovre Sogn, nemlig fra Byerne Valby og Vigerslev, til Fordel for Stiftsprovsten aldeles ingen Forklaring kan have i det Annexforhold, hvori det aabne Brev af 1573 satte Hvidovre til et Kapellani ved Frue Kirke. Med Hensyn til denne Ordning historiske Oprindelse kan der henvises til de Oplysninger, som indeholdes i Kirkehist. Samlinger I. c. S. 356—57 Note 10. Bønderne fra de nævnte Byer havde hidtil søgt Frue Kirke; men da de ikke kunde faa Plads der, henvistes de til Hvidovre Kirke, dog at de skulde vedblive at yde Tiende til Frue Kirkes Sognepræst (Kongebrev til Konsistorium af 28. Okt. 1625). Paa den Tid bestod endnu ikke Annexforholdet. At en saadan Ordning kunde være forsvarlig, lader sig kun forklare ved Frue Kirkes Patronatsret; den vilde i modsat Fald have været en ligefrem Krænkelse af den rette Patrons Ret. Da i Aaret 1747 Hvidovre adskiltes fra Kapellaniet og forenedes med Frederiksberg, var det en af Konsistoriums Bestræbelser at bevare denne og andre Tiendeindtægter fra Hvidovre for Stiftsprovsten, som det ses af Konsistoriums Indstilling af 11. Jan. 1747, og denne Bestræbelse kronedes med Held. Men der var den Gang kun Tale om Bevarelse af hans hidtil hafte Ret, ikke, som ved Kapellanen, om en Ydelse som Erstatning for Annexforholdets Oplosning.

Hvad dernæst angaar den Ordning, som fandt Sted med Hensyn til Kirketienden af Hvidovre By, kan det ikke siges, at den taler imod Frue Kirkes Patronatsret over Hvidovre Kirke. Selve Anvendelsen af denne Tiende dels til Hvidovre Kirkes Vedligeholdelse, dels til Løn for Frue Kirkes akademiske Værge, var selvfølgelig ikke i Strid dermed, da Frue Kirke baade havde den Forpligtelse som Kirkeejer at vedligeholde Hvidovre Kirke og den at vederlægge sit eget Patronat det Arbejde, dette medførte. Derimod kunde det siges, at hvis det var Frue Kirke, som havde haft Patronatet over Hvidovre Kirke, burde de Beholdninger, som Regnskabet for Hvidovre Kirke af og til bragte, have været indbetalte til Frue Kirke, ikke til Universitetets Kasse, og omvendt Dækningen af Underbalancen være afholdt af Frue Kirke i Stedet for af Universitetet. Det kan heller ikke betvivles, at Exemplet fra den ved Universitetets egne Kirker stedfindende Ordning væsentlig har bidraget til, at dette Forhold ved Hvidovre Kirke har udviklet sig paa tilsvarende Maade. Men Frue Kirkes Patronat behøver dog ingenlunde ved at hjemle denne Ordning fra først af at have miskjendt Retsforholdets sande Karakter. Naar det, som Regnskabet udviser, jævnlig vexlede med Over- og Underskud, og naar dette kunde forudses, kunde det, ogsaa med Frue Kirkes Ret over Hvidovre Kirke til Forudsætning, være en meget naturlig Ordning at holde disse, i Virkeligheden kun midlertidige, Beholdninger og Tilskud uden for Frue Kirkes Regnskab, og Resultatet viser, at derved har Frue Kirke aldeles ikke tabt.

At Retsforholdets sande Beskaffenhed i denne Henseende endnu i Aaret 1807 ikke har været gaaet af Glemme, turde fremgaa af en Bemærkning af N. C. Kall i Hvidovre Regnskabsbog af 8. Jan. 1807, som gaar ud paa, at han ved Frue Kirkes Regnskab har ytret, at denne Kirke ikke med Billighed bør udrede Skatter og Paalæg af Hvidovre Bys Kirketiende, noget, hvorom der altsaa dog har været rejst Spørgsmaal. Men et saadant Spørgsmaal kunde fornuftigvis aldeles ikke rejses, naar Frue Kirke ikke var Ejer af Hvidovre Kirke, og altsaa aldeles ikke paa den Tid stod i noget retligt Forhold til denne Kirke. I øvrigt har Frue Kirke altid været fritaget for Udredelsen af de nævnte Paalæg; de have været udredede af Hvidovre Kirke og den akademiske Værge, ordentligvis af hver med $\frac{1}{2}$.

Til Indtægter, Universitetet oppebar som Følge af Patronatsretten over sine Landsbykirker, hørte ogsaa den „Pens“, som Præsterne ved disse vare pligtige at erlægge, og som endnu paahviler de fleste af dem, jfr. om Oprindelsen hertil Rørdams Kjøbhvns. Univ.s Hist. I. S. 697—98. Ogsaa Sognepræsten for Hvidovre maatte betale Pens, indtil den bortfaldt ved Annekteringen til Frue Kirkes Kapellani (1573) og er ikke senere traadt i Kraft; men hans Pens blev ydet ikke til Universitetet men til Frue Kirke og er optaget i denne Kirkes Regnskab, se herom Rørdam I. c. S. 698 samt de i Tillæget til samme (Aktstykker og Breve) 2. Hæfte S. 148 og 154 trykte Uddrag af Frue Kirkes Regnskab for Aarene 1560—61 og 1568—69.

De ovenfor omtalte Kjendsgjæringer med Hensyn til Kaldsretten til Hvidovre Præstekald, Retten til Hvidovre Kirkes Jordegods, Stiftsprovstens Ret til Tiende af en Del af Hvidovre Sogn samt Pensretten hæve det over enhver Tvivl, at Frue Kirke oprindelig har haft Patronatsretten over Hvidovre Kirke i Overensstemmelse med de for denne Ret over Landsbykirker i Almindelighed gjældende Regler. Dette er ogsaa den Konklusion, hvortil Rørdam i det nævnte Værk kommer, se i. S. 698. Paa hvilket Tidspunkt Frue Kirke har faaet denne Ret, kan ikke nu med afgjort Vished godtgjøres; men der er næppe Grund til at tvivle om Rigtigheden af den Formodning, Rørdam udtaler paa det citerede Sted, at Frue Kirke, som ogsaa Prof. Hornemann i 1826 mente, har faaet den ved Reformationen, og at den har arvet den fra den ved Reformationen inddragne St. Clemens Kirke i Kjøbenhavn. Med Sikkerhed fremgaar det i alt Fald af flere af de ovenfor nævnte Data, navnlig angaaende Pensretten samt af Meddelelsen S. 508 i den i Kjøbenhavns Diplomatarium optagne Jordebog, at den er ældre end 1573, da det, Patronatsretten i og for sig ganske uvedkommende, Annexforhold stiftedes.

Maa det saaledes erkjendes, at Frue Kirke oprindelig har haft Patronatsretten over Hvidovre Kirke, saa kan det heller ikke være tvivlsomt, at den har den endnu; thi der er i Tidens Løb intet foregaaet, hvorpaa dens Ophør for Frue Kirke og Overgang til Universitetet kunde støttes. Den eneste Begivenhed, som man kunde tænke paa at tilskrive en saadan Forandring i Retsforholdet, skulde være Ophøret af Hvidovre Kirkes Annexforhold til Frue Kirke og dens Annektering til Frederiksberg Sognekald i Aaret 1747. Det er imidlertid klart, at Opløsningen af Annexforholdet som saadan lige saa lidt kunde medføre Ophøret af Patronatsretten, som Annexforholdets Stiftelse kunde begrunde en saadan Ret. Der maatte altsaa kunne paavises særlige Data for, at det den Gang ikke blot var Meningen at opløse Annexforholdet, men ogsaa at fratage Frue Kirke dens Patronatsret og

overføre den paa Universitetet. Men der er i de om dette Forhold handlende Aktstykker aldeles intet, der i mindste Maade tyder paa, at det var Hensigten at forandre andet end Annexforholdet. Da Konsistorium, efter at Sagen i øvrigt var afgjort, androg paa at faa Andel i Kaldsretten til det forenede Frederiksberg-Hvidovre Sognekalde, forudsatte det netop, at det ældre Retsforhold, bortset fra Annexforholdet, forblev uforandret. Og hvor lidet fyldestgjørende end den Grund var, hvorpaa Afslaget paa Konsistoriums Andragende herom støttedes, vidner den dog aldeles ikke om, at Kancelliet skulde have tillagt Reskr. 17. Febr. 1747 en videre gaaende Betydning. Hjemmelen for Universitetet til Udøvelse af de endnu tilbage værende Patronatsrettigheder er altsaa for som efter 1747 den samme.

Er der saaledes ingen enkelt Akt, der kan begrunde Ophøret af Frue Kirkes Ret og dens Overgang til Universitetet, saa er det fremdeles klart, at en saadan Forandring i Retsforholdet heller ikke kan støttes paa Grundsæfningen om Alders Tids Hævd. Universitetet maatte da have udøvet Patronatsrettigheder over Hvidovre Kirke i Alders Tid paa en Maade, som modsiger Anerkjendelsen af Frue Kirkes Ret. Men det er oven for paavist, at noget saadant end ikke kan siges om den hidtil gjældende Ordning med Hensyn til Kirketienden af Hvidovre By.*)

Der kan altsaa ikke være Tale om, at Patronatsretten over Hvidovre Kirke, med den i samme liggende Ret til at oppebære den hele Kirketiende mod at vedligeholde Kirken og udrede dens øvrige Udgifter, ved Hævds Erhvervelse fra Universitetets Side skulde være ophørt fra Frue Kirke og være gaaet over til Universitetet. Den af Universitets Direktionen i 1836 truffne Afgjørelse, at bemeldte Tiende skal indflyde i Universitetets Kasse, kan derfor, som hvilende paa urigtige Forudsætninger, ikke staa ved Magt. Men Anerkjendelsen af, at Frue Kirke saaledes endnu maa betragtes som Kirkeejer i Forhold til Hvidovre Kirke, udelukker ikke, at der paa denne Ejendom ad retsgyldig Vej kan være lagt et Baand eller en Indskrænkning til Fordel for Universitetet, nemlig i den Retning, at en væsentlig Del af Kirketienden skal tjene som Vederlag for Udførelsen af de Forretninger, der paahvile Universitetet som Patronat for Frue Kirke og derigjennem som Bestyrer af Hvidovre Kirke. Det er nu netop dette Retsforhold, som maa siges at være tilstede. Der lader sig vel ikke nu paavise noget enkelt Aktstykke til Hjemmel for denne Ret, men det gjøres heller ikke nødigt, idet den under alle Omstændigheder har en utvivlsom Retsgrund i dens Udøvelse i umindelige Tider. Om denne Ret gjælder det samme, som i den i 1844 afgivne udførlige Betænkning findes udtalt om de Emolumenter, der oppebæres af den akademiske og borgerlige Væрге for Frue Kirke og opføres paa denne Kirkes Regnskaber, nemlig at selve Forholdets lange Bestaaen — i Overensstemmelse med de i Lovgivningen og navnlig i Lovens 2den Bog i en Mængde lignende Retsforhold idelig anvendte Retsgrundsætninger — maa antages at afgive baade det fornødne

*) Derimod kan der næppe være Tvivl om, at denne Ordning væsentlig har bidraget til, at Retsforholdets sande Beskaffenhed i Tidens Løb er blevet uklart. Dette er saa meget mere forstaaeligt, som de fleste af de øvrige ved Patronatsforholdet begrundede Rettigheder enten, som Kaldsretten til Præsteembedet og Retten til Pens. vare ophørte, eller, som ved Jordegodset, havde et Indhold, der ikke mindede om den oprindelige Retsgrund.

Bevis for, at Forholdet i sin Tid retsgyldig er ordnet paa den nu værende Maade og tilstrækkelig Adkomst til fremdeles at fordre det vedligeholdt. Den her omtalte Ret er en Side af Universitetets Patronatsforhold til Frue Kirke; den er et til dette Retsforhold knyttet Retsgode, der gaaer jævnsides med de ikke ubetydelige Byrder, som Patronatet paalægger Universitetet og udgjør saaledes et Led i den bestaaende Retstilstand. Universitetet kan vel ikke fordre, at denne Ret ubetinget og under alle Omstændigheder opretholdes i sin nu værende Udstrækning; men det har paa den anden Side et billigt Krav paa, at der ikke sker nogen Forandring i den bestaaende, til dets Fordel værende Retstilstand, med mindre dette med Nødvendighed kræves af andre Hensyn, der maa tillægges større Vægt. Nogen Forandring i den nu værende Tingenes Orden maa imidlertid anses for at være nødvendig. Der vilde ikke kunne være Tale om, at Hvidovre Bys Kirketiende, efter Fradrag af den hidtil fastsatte Kanon af 44 Tdr. Byg, fremdeles skulde vedblive at udgjøre et Emolument for Udførelsen af Patronatsforretningerne, med mindre Universitetet paa samme Tid blev forpligtet til at udrede Udgifterne ved Hvidovre Kirkes Vedligeholdelse m. v., for saa vidt disse ikke kunde dækkes af de særlig til dette Øjemed henlagte Indtægter. Men der kan ikke være Tanke om, at Universitetsbestyrelsen og Lovgivningsmagten skulde ville paalægge Universitetet en saadan Pligt. En Omordning af det bestaaende Forhold er saaledes en Nødvendighed, og den bør selvfølgelig foregaa paa en saadan Maade, at der sker de Interesser, der i Medfør af den nu gjældende Retstilstand have Krav paa at komme i Betragtning, behørig Fyldest. Derom synes der ikke at kunne være nogen Tvivl, at naar Frue Kirke som Ejer af Hvidovre Kirke erkjendes forpligtet til at sørge for dennes Vedligeholdelse, har den paa samme Tid gyldigt Krav paa at erholde Raadighed over en saa stor Del af Hvidovre Sogns Kirketiende, som er nødvendig for fuldstændig at sikre den imod, at hin Vedligeholdelsespligt paafører den noget Tab. I ganske tilsvarende Udstrækning maa Universitetets Ret til en vis Anvendelse af hin Kirketiende indskrænkes. Hovedspørgsmaalet bliver derfor, om en saadan Indskrænkning i Universitetets Ret kan anses for nødvendig, og da dette maa besvares bekræftende, hvor langt den bør gaa. Thi det maa paa den anden Side fastholdes, at enhver Indskrænkning, som gaar ud over, hvad der efter det foran nævnte Hensyn kan anses fornødent, vilde være i Strid med den Ret, som efter den bestaaende Retstilstand tilkommer Universitetet. Til Vejledning ved Besvarelsen af det foran nævnte Spørgsmaal skulle vi tillade os at meddele følgende Oplysninger:

De hidtil til Vedligeholdelse af Hvidovre Kirke særlig henlagte Indtægter have udgjort:

I. Faste Afgifter:

a) Kanon af Kirketienden af Hvidovre By	44	Tdr.	Byg.
b) Af Kirketienden af Valby og Vigerslev Byer i Hvidovre Sogn, afgivet ved Sognepræsten.....	22	—	—
c) Refusion af Frue Kirke	4	—	—

70 Tdr. Byg.

som efter de sidste 10 Aars Kapitelstaxt (1865—74) à 12 Kr. 41³/₁₀ Ø. pr. Td. udgjør . . . . . 868 Kr. 91 Ø.

II. Visse Indtægter:

a) for Klokkeringning og Tavlepenge efter de sidste 10 Aar . . . . . 34 Kr. 18 Ø.

b) for indkøbte Gravsteder og for Tilla- delse til at opsætte Gravmonumenter . . . . . 29 — 79 —

63 — 97 —

Aarlig Indtægt . . . 932 Kr. 88 Ø.

Kirkens aarlige Udgifter kunne ikke bestemt angives, da disse rette sig efter, hvad der medgaar til Kirkens Vedligeholdelse; men de kunne, naar ingen Hovedreparationer eller andre særlige ekstraordi- nære Udgifter indtræffe, tilnærmelsesvis anslaaes til . . . . . 430 — „ —

Paaregnet Overskud . . . 502 Kr. 88 Ø.

Det maa nu erkjendes, at dette Overskud ikke vil være tilstrækkeligt til Afholdelse af Udgifterne ved Hovedreparationer og de ikke ubetydelige ekstraordi- nære Foranstaltninger, som kunne forudses i en nær Fremtid at ville blive nød- vendige ved Hvidovre Kirke. Vi skulle saaledes nævne Udgifterne ved Ombyg- ning af en gammel Bindingsværks Udbygning til Kirken, fremdeles til Udvidelse af Kirken, som efter Sognets og navnlig Valby Bys stadig tiltagende Folkemængde maa erkjendes at være for lille, samt endelig til Udvidelse af Kirkegaarden, paa hvilken der endnu kun for nogle Aar vil være tilstrækkelig Plads. Ligeledes skulle vi bringe i Erindring, at der ved Kirke- og Undervisningsministeriets Skri- velse af 25. Oktbr. 1873 er givet Tilsagn om et Bidrag af indtil $\frac{1}{3}$ af Udgifterne til Opførelse af et Ligkapel paa Hvidovre Kirkegaard, dog ej over 1200 Kr. Det maa saaledes anses for nødvendigt, for at sikre Frue Kirke imod enhver Fare ved Vedligeholdelsespligten, at der sker en væsentlig Indskrænkning i Universitetets Raadighed med Hensyn til Hvidovre Bys Kirketiende.

Vi skulle nu være tilbøjelige til at tro, at hvis Hvidovre Bys Kirketiende, der udgjør noget over 264 Tdr. Byg, bliver delt lige, saaledes at Frue Kirke faar fri Raadighed over den ene Halvdel, medens den anden vedbliver at tjene som personligt Vederlag for Udførelse af Patronatsforretningerne, vilde Frue Kirke være fuldstændig betrygget imod, at Vedligeholdelsespligten m. v. skulde kunne paaføre den noget Tab. Indtægterne af Hvidovre Kirke, over hvilke Frue Kirke ved denne Ordning fik Raadighed, vilde blive forøgede med omtrent 88 Tdr. Byg, altsaa en Sum, som efter Gjennemsnittet af Kapitelstaxterne vilde udgjøre over 1000 Kroner om Aaret, og det aarlige Overskud efter Afholdelsen af sædvanlige Vedligeholdelsesudgifter vilde herved blive forøjet til omtrent 1500 Kroner. Efter den Erfaring, som haves fra andre Kirker, er det sandsynligt, at dette Beløb ikke blot vilde være tilstrækkeligt til at dække Udgifterne ved Hovedreparationer og andre ekstraordinære Foranstaltninger, som maatte blive nødvendige, men at Frue Kirke efter nogle Aars Forløb, naar Omkostningerne ved de i det foregaaende nævnte Arbejder vare blevne udredede af hint Overskud, vilde kunne have en ikke ubetydelig økonomisk Fordel af sin Ejendomsret over Hvidovre Kirke.

Vi kunne imidlertid vel forstaa, at man fra Universitetets Side ved denne Lejlighed vil være tilbøjelig til at virke hen til en Ordning, som kan give Frue Kirke fuld Sikkerhed

for at erholde et klækkeligt Udbytte af sin Ejendomsret over Hvidovre Kirke. Vi have derfor tænkt os, at Frue Kirke i Fremtiden bør have Raadighed over $\frac{2}{3}$ af Hvidovre Bys Kirketiende, medens ikkun $\frac{1}{3}$ af denne eller maaske snarere med et rundt Tal 90 Tdr. Byg forbeholdes den tidligere Anvendelse, at tjene som Vederlag for Udførelsen af Universitetets Patronatsforretninger. Ved en saadan Ordning vilde Frue Kirke faa Raadighed over endnu omtrent 42 Tdr. Byg eller over 500 Kroner. Det foran nævnte Overskud vilde da udgjøre omtrent 2000 Kr., og vi have ingen Tvivl om, at det Nettoudbytte, som Frue Kirke vil komme til at oppebære af Hvidovre Kirketiende, efter at have fyldstgjort Vedligeholdelsespligten, ligefrem vil blive forøget med disse 500 Kroner aarlig. Skulde denne Ordning blive vedtaget, bør den hele Landskat af Hvidovre Bys Kirketiende, 90 Kroner, som hidtil har været udredet halvt af Hvidovre Kirke og halvt af procurator templi d. v., for Fremtiden helt udredes af Hvidovre Kirke.

Vor Hovedindstilling i nærværende Sag gaar saaledes ud paa:

1) at den af den forrige Universitets Direktion i Skrivelse af 14. Juni 1836 Nr. 10 tagne Bestemmelse, at Hvidovre Bys Kirketiende oppebæres af Universitetets Kasse, frafaldes, og at derimod Frue Kirke anerkjendes for berettiget til som Ejer af Hvidovre Kirke at oppebære denne Tiende, selvfølgelig med Forpligtelse til at vedligeholde Kirken og bestride dens øvrige Udgifter; men at det paa samme Tid anerkjendes, at der tilkommer Universitetet som en Side af Patronatsforholdet til Frue Kirke en Ret til, at en Del af denne Kirketiende skal tjene som Vederlag for Udførelsen af Patronatsforretningerne;

2) at Universitetets under Nr. 1 ommeldte Ret indskrænkes til 90 Tdr. Byg, saaledes at Landskatten af Kirketienden helt udredes af Hvidovre Kirke.

Der er imidlertid endnu nogle andre Punkter, vedrørende denne Sags Ordning, om hvilke vi efter det os overdragne Hverv tro at burde gjøre Forslag til Konsistorium.

3) I Universitets Direktionens Skrivelse af 14. Juni 1836 var det tillige bestemt, at Bestyrelsen af Hvidovre Kirke skulde henlægges under Kvæsturen, og fra Kvæsturens Side er der aldeles intet til Hinder for denne Ordning. Denne Bestemmelse er imidlertid, ligesom den foran nævnte om Tiendens Inddragelse i Universitetets Kasse, bygget paa Forudsætningen om, at Universitetet ejer Hvidovre Kirke. Da denne Forudsætning nu har vist sig urigtig, og der som Følge heraf heller ikke bliver Spørgsmaal om nogen Universitetet paahvilende Vedligeholdelsespligt, forekommer det os utvivlsomt, at ogsaa hin Bestemmelse maa frafaldes. Bestyrelsen af Hvidovre Kirke er i Virkeligheden kun en enkelt Side af Frue Kirkes Bestyrelse, og den bør derfor ikke skilles fra de Myndigheder, hvem denne Bestyrelse er overdraget, nemlig Konsistorium, Inspektionen for Frue Kirke og dennes akademiske Værge. Den sidste bør derhos efter vor Formening som hidtil føre et særligt Regnskab for Hvidovre Kirke. Skjønt nemlig Hvidovre Kirke maa betragtes som en Del af Frue Kirkes Formue, anse vi det dog for rigtigst, for at man til enhver Tid kan have en let tilgængelig Oversigt over de med denne Ejendom forbundne Indtægter og Udgifter, at der over samme føres et særligt Regnskab som en Underafdeling af den akademiske Værges Regnskab for Frue Kirke, samt at de eventuelle Overskud samles i en særlig, Frue Kirke tilhørende Fond, der under Benævnelsen: Frue Kirkes Fond af Hvidovre Kirketiendes Overskud faar en særlig Konto i Universitetets Legathovedbog. Til denne

Fond vil den akademiske Værge da have at indbetale de Beholdninger, som ikke ere nødvendige til at dække Udgifterne ved Hvidovre Kirke. Imidlertid forekommer det os hensigtsmæssigt allerede nu at fastsætte, at der, hver Gang dette Fond har naaet en vis Størrelse, f. Ex. 5000 Kroner, skal tages nærmere Bestemmelse, om nogen Del af samme skal overføres til Frue Kirkes under Kvæsturens Bestyrelse værende Kapitalformue. Der synes nemlig ikke at være nogen Grund til at lade denne Fond voxe ud over en vis Grænse.

4) Som det vil ses af den udførlige Betænkning af 1844, er det under tidligere Forhandlinger angaaende Frue Kirke oftere blevet udtalt, at det, naar Frue Kirkes økonomiske Forhold forbedrede sig, vilde være ønskeligt at forhøje den borgerlige Værges Løn. Denne udgjør for Tiden 37 Rd. 80 Sk., der af ældre Regnskaber ses at bestaa af følgende Poster:

Smaaredsel af det i Steyns Herred solgte Bøndergods	24 Rd.	„ Sk.
Refusion for 6 Tdr. Havre gammelt Maal	10 —	„ —
for Regnskab in duplo at forfatte samt til Skrivematerialier o. s. v.	3 —	80 —

Idet vi angaaende denne Indtægt henvise til Betænkningen af 1844 samt Lindes Medd. 1849—56 S. 1089—90, skulle vi tilføje, at de 16 Rdl., som den borgerlige Værge tidligere har oppebaaret til et Bud, nu er bortfaldet i Henhold til den l. c. anførte Brevvexling, saaledes at den ene af de i afvigte Efteraar ved Frue Kirke ansatte Gravere, hvem den ommeldte Budtjeneste paahviler, oppebærer dette Beløb, medens de til Graver Zweidorff tidligere udbetalte 15 Rdl. ere bortfaldne. Det er indlysende, at en Løn af omtrent 38 Rdl. (76 Kr.) for den borgerlige Værge er uforholdsmæssig lav i Forhold til de ham paahvilende Forretninger, og da Frue Kirkes økonomiske Forhold nu stille sig saaledes, at der intet er til Hinder for en Forhøjelse af Lønnen, forekommer det os, at der ved denne Lejlighed, hvor der, hvis vor Hovedindstilling bifaldes, vil indtræde en yderligere Forøgelse af Kirkens Indtægter, kunde være Anledning til at andrage paa en Forøgelse af den borgerlige Værges Løn, der formentlig kunde ansættes til mindst 200 Kroner om Aaret.

5) Den Andel af Hvidovre Bys Kirketiende, der hidtil som en Side af Universitetets Patronatsret er blevet oppebaaret som Vederlag for Udførelsen af Patronatsforretningerne, har udelukkende tilfaldet Frue Kirkes akademiske Værge. Det vil imidlertid være i Konsistoriums Erindring, at Prof. Clausen oftere har udtalt, at der, naar en Omordning af det her nævnte Forhold fandt Sted, burde virkes hen til, at denne Del af Kirketienden ikke udelukkende kom den akademiske Værge til gode, men at det blev forbeholdt Konsistorium som det egentlige Patronat, efter indhentet Samtykke fra Ministeriet, at raade over en Del af samme paa den Maade, som maatte findes hensigtsmæssig. Det forekommer os, at der er Grund til at optage denne Tanke. Vel maa det nemlig erkjendes, at det under normale Forhold er den akademiske Værge, som vil have at bære den største Byrde ved Udførelsen af de med Patronatet forbundne Forretninger, og at det i det hele er et ikke ubetydeligt Arbejde, som paahviler ham. Dette grunder sig for det første paa, at der hyppig opstaar Spørgsmaal, hvis Afgjørelse maa hentes fra Bestemmelser, der ligge langt tilbage i Tiden, og som det er besværligt at oplede. Hertil maa den akademiske Værge ofte benytte Konsistoriums Arkiv for at komme i Besiddelse af de fornødne Anteaeta, der enten slet ikke findes i Inspektionens Arkiv, eller, hvis de findes der, ikke ville være ham tilgængelige uden

uforholdsmæssig stor Ulejlighed. Det paahviler i Virkeligheden den akademiske Værge at drage Omsorg for, at de mødende Sager forelægges for Konsistorium i en saadan Skikkelse, at dettes Virksomhed som Patronat kan indskrænke sig til en Overbestyrelse af Kirkens Anliggender. Dernæst er det et omfattende Regnskab og et dermed forbundet betydeligt Ansvar, som paahviler ham. I denne Henseende vil det være tilstrækkeligt at oplyse, at Regnskabet for Frue Kirke for de sidste Aar udviser en Indtægt af 18—20000 Kroner og en Udgift af 10—12000 Kroner. Med nogle af disse Poster er der forbundet et ikke ubetydeligt Arbejde. Det gjælder saaledes om Kirkens Jordebogsindtægter, men dernæst ogsaa om de forskjellige Indtægter af Begravelsesvæsenet, der udgjør mellem 4 og 6000 Kroner om Aaret. Med disse i mindre Summer faldende Indtægter, som indbetales til Begravelseskontoret og Kirkegaardsgroveren og derfra til Kirkeværgen, maa denne føre nøjagtig Kontrol, og det kan ikke anses for rigtigt, naar denne Kontrol helt overlades Revisor ved Regnskabets Eftersyn. Dertil kommer endelig Bestyrelsen af Hvidovre Kirke, som hovedsagelig vil paahvile ham. Ved Siden heraf maa det dog fastholdes, at Konsistorium udgjør det egentlige Patronat for Frue Kirke, og at det har at tage Bestemmelse i alle de Sager, der forelægges det i denne Egenkab. Det synes herefter dog naturligt, at Konsistorium faar Myndighed til med Ministeriets Samtykke at raade over en Del af den Indtægt, der er henlagt som et Emolument for Udførelsen af de til dette Patronat knyttede Forretninger. Dog skulle vi, efter hvad der foran er bemærket om Omfanget af den akademiske Værges Arbejde, anse det for rettest, at en noget større Andel af denne Indtægt tilfalder den akademiske Værge, og have saaledes tænkt os, at $\frac{3}{5}$ af den Del af Hvidovre Bys Kirketiende, der vedbliver at tilfalde Universitetet som en Side af dettes Patronatsret, for Fremtiden bør oppebæres af den akademiske Værge for Frue Kirke, medens de $\frac{2}{5}$ af samme anvendes paa den Maade, som Konsistorium med Ministeriets Samtykke maatte bestemme. En saadan Fordeling synes saa meget mindre at kunne frembyde Betænkelighed, som den akademiske Værge bortset fra hans Andel af Hvidovre Kirketiende, oppebærer en direkte Indtægt fra Frue Kirke*).

I Henhold til, hvad vi saaledes have tilladt os at udvikle, er det vort Forslag, at Konsistorium vil indstille til Ministeriet:

1) at den af den forrige Universitets Direktion i Skrivelse af 14. Juni 1836 Nr. 10 tagne Bestemmelse, at Hvidovre Bys Kirketiende under en vis nu indtraadt Eventualitet skal oppebæres af Universitetets Kasse, frafalder, og at derimod Frue Kirke anerkjendes for berettiget til som Ejer af Hvidovre Kirke at oppebære denne

*) Denne Indtægt udgjør:

	Havre.	Havre
af Taarnby og Lidemark Kongetiende 16 Tdr. „ Skp. „ Fdk.		
af Kirkens Strogods	20 — 4 — 2 —	
		36 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk.
Pengelen		36 Rd. 76 Sk.
Smaaretsel		13 — 32 —
5 pCt. af Sangværksindtægten, som efter Gjennemsnit af de sidste 10 Aar udgjør	6 — 83 —	

Angaaende denne Indtægt, der efter Gjennemsnit for de sidste 10 Aar 1865—74 har udgjort aarlig 427 Kr. 16 Ø., kan henvises til Betænkningen af 1844, dels til Lindes Medd. 1849—56 S. 1090—91.

Tiende, selvfølgelig med Forpligtelse til at vedligeholde Kirken og bestride dens øvrige Udgifter; men at det paa samme Side anerkjendes, at der tilkommer Universitetet som en Side af Patronatsforholdet til Frue Kirke en Ret til, at en Del af denne Kirketiende skal tjene som Vederlag for Udførelsen af Patronatsforretningerne;

2) at Universitetets under Nr. 1 ommeldte Ret indskrænkes til 90 Tdr. Byg efter Kapitelstaxt, saaledes at Landskatten af Kirketienden helt udredes af Hvidovre Kirke;

3) a. at Bestyrelsen af Hvidovre Kirke henlægges til de samme Myndigheder, til hvilke Bestyrelsen af Frue Kirke er overdraget;

b. at der af Frue Kirkes akademiske Værge føres et særligt Regnskab over Hvidovre Kirkes Indtægter og Udgifter som en Underafdeling af hans Regnskab for Frue Kirke;

c. at der af det eventuelle Overskud af Hvidovre Kirkes Indtægter dannes en særlig, Frue Kirke tilhørende Fond, som under Benævnelsen „Frue Kirkes Fond af Hvidovre Kirketiendes Overskud“ faar en særegen Konto i Universitetets Legathovedbog; at den akademiske Værge til denne Fond indbetaler de kontante Beholdninger i fulde Hundrede Kroner, som ikke ere nødvendige til Afholdelse af Kirkens Udgifter; og at Udgifter til Hovedreparationer og deslige ved Hvidovre Kirke afholdes af denne Fond, for saa vidt de ikke kunne dækkes af Aarets løbende Indtægter;

d. at der, hver Gang denne Fond naar en Størrelse af 5000 Kroner, af Konsistorium tages Bestemmelse, om nogen Del af samme bliver at overføre til Frue Kirkes Kapitalformue;

4) at Lønnen for Frue Kirkes borgerlige Værge forhejes til en samlet Sum af mindst 200 Kroner aarlig fra 1. Maj 1875 at regne;

5) at den oven for i Indstillingspost 2 ommeldte Andel af Hvidovre Bys Kirketiende, der vedbliver at tjene som Emolument for Udførelsen af Patronatsforretningerne, nemlig 90 Tdr. Byg, fordeles saaledes, at $\frac{3}{5}$ tilfalde den akademiske Værge for Frue Kirke og $\frac{2}{5}$ anvendes paa den Maade, som Konsistorium med Ministeriets Samtykke maatte bestemme.

Som midlertidig akademisk Værge for Frue Kirke skal undertegnede Aagesen først tillade mig at bemærke, at jeg med fuld Frihed har kunnet deltage i Komiteens Udtalelser om de Emolumenter, der formenes for Fremtiden at burde tilfalde den akademiske Værge, eftersom det ved min Udnævnelse fra alle Sider blev forudsat, at min Funktion som Kirkeværge skulde ophøre, naar den foreliggende Sag var bragt i Orden.

Dernæst udbeder jeg mig nærmere Bestemmelse om et Punkt i indeværende Aars Regnskab for Frue Kirke. Denne Kirkes Regnskabsaar gaar fra 1. Maj til 30. April, og Professor Clausen, der afgik fra Universitetet d. 1. Sept. f. A., har saaledes været Kirkeværge i 4 Maaneder af indeværende Regnskabsaar. Som Følge heraf har han i sin Tid ved Overleveringen af Frue Kirkes Kassebeholdning fradraget $\frac{1}{3}$ af den Indtægt, som Kirkeværgen direkte oppebærer af Frue Kirke. Om hans Berettigelse hertil kan der formentlig ikke være nogen Tvivl, og jeg ud-

beder mig derfor kun en nærmere Bestemmelse om, hvorledes der vil være at forholde med de øvrige $\frac{2}{3}$ af Kirkeværgelønnen i 1874—75.

Endelig skal jeg tillade mig at gjøre Indstilling om, hvorledes der skal forholdes med Hvidovre Bys Kirketiende for 1874, der i denne Tid indbetales af Yderne, efter at Kapitelstaxten i forrige Maaned er blevet sat. Efter de Aktstykker, der have været mig tilgængelige, kan jeg ikke antage, at der har fundet Naadensaar Sted med Hensyn til Professorernes Indtægt af Kirketiender. I den akademiske Konstitution af 20. Marts 1662, der findes indført i Engelstofts Annaler 1810 II. S. 175 flg. hedder det S. 18: „Og paa det samme Kirker paa Landet tilbørligen kunde i Agt have, er endelig sluttet, at deri ingen annus gratiæ for procuratoris defuncti hæredibus skal være, men de at lade sig nøje med det Aars Indkomst, som de døe i, Aaret at begyndes og endes til Philippi Jacobi (3: 1ste Maj); men døer eller bortkommer nogen procurator først i Aaret, 3: i dend første Kvartal, da nyde vel defuncti hæredes Halvdelen af det ringe lucro, som derhos være kand osv.“ Overensstemmende hermed er § 11 i en constitutio de anno gratiæ & refusionis dateret 7. Juni 1679, som findes i en i Kvæsturens Arkiv beroende Samling af akademiske constitutiones, der angiver sig at være en i Aaret 1830 verificeret Afskrift af en af Etatsraad Engelstoft udleveret Gjenpart. Heri kan der næppe antages at være gjort nogen Forandring ved en i samme Samling indført constitutio om annus gratiæ in decimis consistorialibus, der angives at være optaget i Acta d. 29. Juli 1693 Rectore Magnifico Olao Rømero og paa ny vedtaget d. 13. Oktbr. 1751. Efter denne constitutio regnes Aaret fra Paaske til Paaske og deles i 4 Terminer, den første til St. Hansdag, den anden til Michaelis, den tredje til Juleaften. Annus gratiæ beregnes nu efter Regelen terminus in quo moritur non computatur, saaledes at altsaa Arvingerne efter den, der dør i første Termin, faa ejus anni decimas et unam quartam anni sequenti o. s. v. Men denne constitutio kan som sagt ikke antages at have forandret Regelen om, at der ikke skulde beregnes annus gratiæ i Kirkerne, hvorimod den kun giver Regel for Beregningen af annus gratiæ ved Tiender, hvor Naadensaar overhovedet fandt Sted. I den ovennævnte constitutio af 7. Juni 1679, hvis § 11 som bemærket udelukkede Naadensaar i Kirkerne, opstilledes netop i § 10 en anden Regel for Tiender. Ved Spørgsmaalet om, hvilken Ret Professor Clausen har med Hensyn til Hvidovre Bys Kirketiende for 1874, maa det under alle Omstændigheder blive afgjørende, at der ikke er beregnet egentligt Naadensaar efter hans Formands, Prof. theol. Møllers, Død i November 1833. Prof. Clausen har i saa Henseende meddelt mig som en aldeles sikker Oplysning (Regnskabsbogen for Hvidovre Kirke indeholder nemlig ingen Oplysning om dette Forhold, da Kirkeværgens Indtægter af Hvidovre Kirketiende ingen Sinde der ere blevne øpførte), at han, der intet oppebar af den i 1834 indbetalte Kirketiende for 1833, i Aaret 1835 har oppebaaret den hele Kirkeværgen tilfaldende Kirketiende for 1834. Denne Ordning stemmer ganske med Regelen i de oven nævnte akademiske constitutiones af 1662 og 1679, medens en Anvendelse af Konstitutionen af 1693 (1751) vilde have ført til, at Prof. Clausen i 1835 kun havde oppebaaret $\frac{1}{4}$ af Kirketienden for 1834. Herefter maa det vistnok anses for utvivlsomt, at Prof. Clausen har Ret til at fordre Hvidovre Bys Kirketiende for 1874 med Fradrag af Kanon 44 Tdr. Byg og den halve

Landskat, medens han ikke har noget Krav paa Andel af Kirketienden for 1875. Jeg tillader mig derfor at andrage paa, at jeg inden Regnskabsaarets Slutning maa blive bemyndiget til at foretage Udbetaling i Overensstemmelse hermed“.

Denne Betænkning indsendte Konsistorium med Skrivelse af 19. April 1875 til Ministeriet. Det bemærkede, at det ved denne, saa vidt Konsistorium skjønnede, paa uimodsigelig Maade var godtgjort, at den Forudsætning, hvorfra man under tidligere Forhandlinger i denne Sag var gaaet ud, nemlig at Universitetet maatte betragtes som Ejer af Hvidovre Kirke, var urigtig, og at Retsforholdets sande Karakter var denne, at det var Frue Kirke, der ejede den nævnte Kirke og derfor var berettiget til at oppebære Hvidovre Bys Kirketiende, dog med den Indskrænkning, at der tilkom Universitetet som en Side af Patronatsforholdet til Frue Kirke Ret til, at en Del af den nævnte Tiende skulde tjene som Vederlag for Udførelsen af Patronatsforretningerne. Konsistorium tiltraadte derfor i et og alt de Indstillinger, som Udvalget gjorde fra dette Udgangspunkt, og som for den største Del vare den nødvendige Konsekvens af dette, og indstillede dem samtlige til at bifaldes. Konsistorium gjorde derhos — som allerede i Aarb. f. 1876—77 S. 273 bemærket — Indstilling om de tvende af Prof. Aagesen i Betænkningens Slutning omhandlede Punkter, hvilket af Ministeriet blev bifaldet under 24. Maj, se Aarb. f. 1876—77 l. c. Sammesteds findes ogsaa det fornødne bemærket om de indtrængende Anmodninger, Konsistorium rettede til Ministeriet om Sagens Afgjørelse. Hertil kan endnu føjes, at Konsistorium under 16. Apr. 1878 i Anledning af Afslutningen af Regnskabsaaret 1877—78 for Frue Kirke gjorde opmærksom paa, at der forestod Kirken forskjellige større Udgifter, dels i Anledning af Arbejderne ved Johannes Gruppen, dels til forestaaende større Reparationsarbejder, navnlig en Afvaskning af Kirken i det hele, hvilke gjorde det meget ønskeligt, at Kirken var i Stand til at raade over den Del af de for 3 Aar opsparede Beløb af Hvidovre Kirketiende, som efter Konsistoriums Indstilling skulde tilfalde Kirken. Konsistorium anbefalede derfor atter indtrængende Sagen til Ministeriets gode Forsorg.

Under 6. Juni 1878 faldt Ministeriets Afgjørelse af Sagen. I Skrivelsen til Konsistorium bemærkede det, at det i Henhold til de i den afgivne Komitebetænkning indeholdte Undersøgelser, hvis Resultater i et og alt stemmede overens med det, hvortil Ministeriet ved lignende Undersøgelser var kommet med Hensyn til Frue Kirkes Retsforhold til Hvidovre Kirke, var aldeles enigt i, at sidst nævnte Kirke eller Hvidovre Bys Kirketiende tilhørte Frue Kirke, og at den i Skrivelse fra den da værende Direktion for Universitetet og de lærde Skoler af 14. Juni 1836, under den urigtige Forudsætning om Universitetets Ejendomsret til bemeldte Kirketiende, tagne Besemmelse om, at Hvidovre Kirke, naar den da værende Værge for Frue Kirke fratraadte denne Bestilling, skulde henlægges under Kvæsturens Bestyrelse, og Hvidovre Bys Kirketiende oppebæres af Universitetet, maatte frafalde. Derimod kunde Ministeriet ikke være enigt i, at der ved den Maade, hvorpaa der i umindelig Tid af Universitetet som Patronat for Frue Kirke var disponeret over den omhandlede Kirketiende som Vederlag for Udførelsen af dets Patronatsforretninger, kunde være vundet nogen Ret for Universitetet over for Frue Kirke med Hensyn til bemeldte dens Ejendom, nemlig at

en væsentlig Del af den omhandlede Kirketiende skulde vedblive at tjene som Vederlag for Udførelsen af de Forretninger, der paa hvile Universitetet som Patronat for Frue Kirke og derigjennem som Bestyrer af Hvidovre Kirke. Men ved Siden heraf miskjendte Ministeriet ikke Billigheden af, at der samtidig med Frue Kirkes Reintegration i Besiddelsen af Hvidovre Bys Kirketiende tillagdes Kirkens akademiske Værge et passende Vederlag for det med dette Hverv forbundne Ansvar og Arbejde, hvilket Vederlag Ministeriet var enigt med Konsistorium i at kunne afholdes af den omhandlede Kirketiende og med det af Konsistorium foreslaaede Beløb, afrundet til 50 Td. Byg aarlig.

I Overensstemmelse med foran staaende bifaldt Ministeriet derfor Indstillingerne saaledes:

at Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, med Tilsidesættelse af den i Universitets Direktionens Skrivelse af 14. Juni 1836 tagne Bestemmelse, erkjendes som Ejer af Hvidovre Kirke, hvis Bestyrelse som Følge deraf overgaar til Inspektionen og Patronatet for først nævnte Kirke, og

at, ligeledes som Følge deraf, samtlige Hvidovre Kirkes Indtægter, deriblandt navnlig Hvidovre Bys Kirketiende, med Undtagelse af 50 Tdr. Byg, der tillægges Frue Kirkes akademiske Værge, oppebæres af Frue Kirke med Forpligtelse til Hvidovre Kirkes Vedligeholdelse og Afholdelse af dens øvrige Udgifter.

Ministeriet bifaldt derhos, at den borgerlige Værges Løn forhøjedes til en samlet Sum af 200 Kr. aarlig. Hvad angik Indstillingspunkt Nr. 3 b. overlod Ministeriet til Inspektionen og Konsistorium at ordne det fornødne med Hensyn til Førelsen af et særligt Regnskab for Hvidovre Kirke som en Underafdeling af den akademiske Værges Regnskab for Frue Kirke, samt henstillede til Konsistorium, om det efter nærmere Forhandling med Inspektionen fandt Anledning til at fastholde den under bemeldte Indstillingspunkts litr. c og d foreslaaede Oprettelse af en særegen Fond for Frue Kirke af Hvidovre Kirkes Overskud m. m. Endelig tilføjede Ministeriet, at de oven staaende Bestemmelser angaaende Henlæggelsen af Hvidovre Kirkes Indtægter til Frue Kirke, angaaende Honoraret til den akademiske Værge saa vel som angaaende Forhøjelsen af Honoraret til Frue Kirkes borgerlige Værge maatte regnes at tage deres Begyndelse med Regnskabsaaret fra 1. Maj 1875.

Efter at have brevvet med Inspektionen om Regnskabsførelsen for Hvidovre Kirke og den særegne Fond, vedtog Konsistorium i sit Møde d. 3. Juli 1878, at der af Frue Kirkes akademiske Værge fremdeles skulde føres et særligt Regnskab over Hvidovre Kirkes Indtægter og Udgifter som en Underafdeling af hans Regnskab for Frue Kirke,

at der af Overskudet af Hvidovre Kirkes Indtægter skulde dannes en særlig, Frue Kirke tilhørende Fond, som under Benævnelsen „Frue Kirkes Fond af Hvidovre Kirkes Overskud“ skulde have en særegen Konto i Universitetets Legathovedbog, og at den akademiske Værge til denne Fond ved det aarlige Regnskabs Afslutning skulde indbetale de kontante Beholdninger i fulde hundrede Kroner, som ikke vare nødvendige til Afholdelse af Kirkens Udgifter,

at Konsistorium, saa ofte der dertil fandtes Anledning, skulde tage Bestemmelse, om nogen Del af Fondens Beholdning skulde anvendes til Udgifter ved Frue eller Hvidovre Kirke, der ej maatte kunne dækkes af Aarets løbende Indtægter, eller skulde overføres til Frue Kirkes Kapitalformue, samt at disse Bestemmelser skulde bringes til Anvendelse fra 1. Maj 1875 at regne.

Herom gjorde Konsistorium under 4. s. M. Meddelelse til Ministeriet, Inspektionen, Kvæstor og den akademiske Værge.

2. Afskaffelsen af Tavleombæringen m. m.

Det havde hidtil været Skik, at samtlige Tavler, der bleve ombaarne i Kirken, havde været aabne, med Undtagelse af Kateketens, og at der for hver Gudstjeneste var udtaget et bestemt Beløb, der var givet dels til Kirkebudet og Stolekonen, dels til de Drengene, der gjorde Opvartning i Kirken. Inspektionen, der ikke havde haft nogen Kundskab herom, lod strax, efter at være blevet bekendt hermed, Tavlerne lukke, saa at de fremtidig kun kunde aabnes af rette vedkommende; men den foranledigedes da til at undersøge, hvorledes der vilde være at forholde med Hensyn til Betalingen for Ombæringen. Idet den herom under 30. Novbr. 1874 gjorde Indstilling til Konsistorium, bemærkede den, at Kirken savnede enhver Hjemmel til af Fattig- og af Søkvesthustavlerne at udtage noget som helst Beløb som en Betaling for Ombæringen til Kirkebudet, Skolekonen eller Drengene; men paa den anden Side vilde det være haardt at fratage Stolekonen og Kirkebudet en væsentlig Indtægt, som de i god Tro havde antaget at tilkomme dem, da de tiltraadte deres Tjeneste. Denne Indtægt havde for begge, der vare Mand og Kone, i det forløbne Aar udgjort 152 Rd. 2 Mk. Inspektionen foreslog derfor, at der til Kirkebudets faste Løn 50 Rd. af Kirkens Kasse ydedes et Tillæg af 150 Rd., saaledes at den samlede Løn udgjorde 200 Rd. Da Tjenesten udførtes af tvende Personer, og man efter Forholdene ikke kunde nøjes med en enkelt, foreslog Inspektionen, af Hensyn til en eventuel Afgang af en af disse, at den samlede Løn 200 Rd. deltes, saa at der tilstødes hver 100 Rd. Lønningsforhøjelsen foreslog den beregnet fra 1. Oktbr. 1874. Denne Indstilling tiltraadte Konsistorium i Skrivelse til Ministeriet af 14. Decbr. 1874.

Et Andragende fra Inspektionen af 24. Novbr. 1875 om, at de første Graver, anden Graver samt Kirkebudet og Stolekonen af Fattigbøssen og Kirkebøssen hidtil udbetalte Beløb af 7 Kr. 50 Ø. til hver af de tvende først nævnte og 10 Kr. 66 Ø. til begge de sidst nævnte fremtidig maatte tillægges dem som Tillæg til deres Lønninger, tiltraadte Konsistorium ligeledes i Skrivelse til Ministeriet af 14. Decbr. 1875.

Forinden imidlertid disse tvende Sager af Ministeriet vare blevne afgjorte, modtog Konsistorium under 5. Juli 1876 fra Kjøbenhavns Magistrat en Henstilling om en fuldstændig Afskaffelse af Tavleombæringen i samtlige Stadens Kirker. I denne Skrivelse mindede Magistraten om, at Sagen allerede tidligere havde været forhandlet, men at den da ikke var blevet ført til Ende, navnlig fordi Overensstemmelse ikke kunde naas om, hvem den fremtidige Udredelse af de ved Tavlerne indvundne Indtægter til Fordel for de ved Kirkerne ansatte Kapellaner og Kateketer skulde paalægges. Da der atter og atter, saa vel fra Kommunal-

bestyrelsen som fra Gejstlighedens Side, havde været yttret Ønske om, at denne Sag dog maatte kunne tilendebringes, og navnlig enkelte Gejstlige i den sidste Tid havde yttret den Formening, at en Afløsning stykkevis i alt Fald maatte kunne komme i Stand, henleledes Magistratens Opmærksomhed derved paa, at det maaske vilde være det naturlige at søge Sagen bragt i Stand ved et Offer fra Kirkernes Side. Magistraten mente navnlig, at de Kirker, som havde en udelukkende borgerlig Menighed, altsaa saa vel de, der hørte under Magistratens Patronat, som Vor Frue Kirke, St. Johannes og St. Stefans Kirker, der hørte under andre Patronater, maatte være villige til at indgaa derpaa. Det Offer, som i saa Henseende maatte kræves af Kirkerne, vilde ikke blot bestaa deri, at Kirkerne gave Afkald paa de til bedste for dem selv oppebaarne Tavler, men Kirkerne maatte tillige tage over paa sig blandt deres øvrige Udgifter en aarlig fast Vederlags Ydelse til de paagjældende Kapellaner og Kateketer i Stedet for den Sum, som disse gik glip af ved Tavlernes Nedlæggelse, dette dog selvfølgelig kun saa længe, indtil en anden og heldigere Ordning i det hele kunde træffes af de gejstlige Lønningsforhold i Kjøbenhavn. Naar der hidtil stundom havde været Tale om at lægge denne Vederlags Ydelse til Kapellaner og Kateketer over paa Kommunen, var dette, vistnok med Feje, mødt med den Indsigelse, at Kommunen ikke saaledes turde træde i Forhold til de Gejstliges Lønning, som ellers var den ganske uvedkommende; og for saa vidt der havde været Tale om at skaffe Vederlags Summen til Veje ved en Forøgelse af Præstepenge-Ydelsen, vilde dette dels kræve nye anordningsmæssige Bestemmelser, dels var der liden Tilbøjelighed for en Forøgelse af denne Skat. Intet af disse Hensyn gjorde sig derimod gjældende for Kirkernes Vedkommende, der alt i Forvejen svarede forskellige Ydelser til de Gejstliges Lønning, og ligesom Kirkerne formentlig vilde være i Stand til, i det kirkeliges Interesse, at bære denne aarlige Udgifts Forøgelse, saaledes var det jo i alt Fald givet, at Kirkernes Behov, hvor deres sædvanlige Indtægter ikke strakte til, vilde blive udredet ved Ligning paa Menigheden, og Byrden vilde saaledes ogsaa i den Henseende, hvorom det her gjaldt, til sidst komme til at hvile paa de rette paagjældende. Nogen Indtægt vilde jo i øvrigt ogsaa, hvis Tavleombæringen blev ophævet, kunne skaffes Kirkerne ved Bøssers Henstillen ved Kirkens Døre. Magistraten var derfor sindet for de under dens Patronat staaende Kirkers Vedkommende at indgaa paa en Ordning som den nævnte, hvis Kirkeinspektionerne for disse Kirker maatte være enige heri, og ligesom den derfor havde begjæret disse Inspektioners Udtalelser herover, anmodede den ogsaa Vor Frue Kirkes Patronat og Inspektion om at afgive en lignende Udtalelse.

De Punkter, hvorom det i saa Henseende kom til at gjælde for hver enkelt Kirkes Vedkommende, vare efter det anførte følgende:

1. Hvor stort et Beløb har Kirkens egen aarlige Indtægt af de ombaarne Tavler udgjort, taget efter de sidste 5 Aars Gjennemsnit?
2. Hvor meget have Kapellans og Katekets Indtægt ad denne Vej været aarlig i de sidste 5 Aar, og for hvilken fast Sum aarlig kan denne Indtægt herefter bortfalde? Herover ansaa Magistraten det for rigtigst, at de paagjældende Embedsmænds udtrykkelige Erklæring blev indhentet.
3. Er Kirken villig til, naar Tavleombæringen ogsaa i øvrigt helt kan ophøre, at fratage den under Nr. 1 nævnte Indtægt og at overtage Udredelsen af de under Nr. 2 nævnte aarlige Beløb, indtil en Omordning af de gejstlige

Lønningsforhold kan ske, mod at der ved Kirkens Døre henstilles Bøsser til Indtægt for Kirken?

4. Hvilke andre Tavler end de under Nr. 1 og 2 nævnte samt Tavler til bedste for Fattigvæsenet have hidtil været ombaarne i Kirken, og hvilken Sum aarlig har hver af dem omtrent indbragt?

Saa snart Oplysning om disse Punkter og, som Magistraten haabede, en bekræftende Erklæring paa Post 3 forelaa, vilde Magistraten fremskaffe Kommunalbestyrelsens Afkald paa Indtægten til Fattigvæsenet, og idet det ventedes, at det da ogsaa vilde kunne lykkes at faa de enkelte andre Tavler, som ordentligvis kun vare af ringe Betydning, afløste, vilde Magistraten derefter indstille Sagen til Kultusministeriet, med Begjæring om, at Ordningen snarest muligt maatte træffes for de Kirkers Vedkommende, som gave deres Samtykke i Overenstemmelse med det oven anførte.

Med Hensyn til denne Skrivelse begjærede Konsistorium en Erklæring fra Inspektionen. Denne fandt det rigtigt, at Kirken for det vigtige Øjemeds Skyld, hvormed der var Tale, bragte det af Magistraten foreslaaede Offer, nemlig dels at frafalde den Indtægt, som Kirken havde af sin egen Tavle, dels midlertidig, indtil en anden Ordning maatte træffes, at overtage Udredelsen af en fast aarlig Sum til Kateketen til Afløsning af den Indtægt, denne havde oppebaaret af den Tavle, der for ham blev ombaarret i Kirken*), hvortil endnu kom Udredelsen af de foran nævnte Lønningsforhøjelser for nogle Funktionærer ved Kirken som Erstatning for Tabet af visse af dem i Anledning af Tavleombæringen nydte Emolumenter, hvormed Konsistorium havde gjort Indstilling til Ministeriet under 14. Decbr. 1874 og 14. Decbr. 1875, se foran. Forudsætningen for, at Kirken bragte disse Ofre, maatte være, at Tavleombæringen ogsaa iøvrigt helt kunde ophøre, fremdeles, at der ved Kirkens Døre henstilledes Bøsser til Fordel for Kirken, medens samtidig de Bøsser, som hidtil for Fødsels- og Plejestiftelsens Vedkommende havde været udsatte ved Kirkedørene paa de tre store Højtidsdage og for Fattigvæsenet til andre Tider, bortfaldt i Forbindelse med Fattigtavlen og de øvrige Tavler, endelig, at de oven omtalte Indstillinger om Lønningsforhøjelse for nogle Funktionærer bifaldtes af Ministeriet.***) I Skrivelse af 2. Septbr. til Magistraten tiltraadte Konsistorium

*) Inspektionen fremsendte en Erklæring fra denne, i Følge hvilken han erklærede sig tilfreds med en Afløsningssum af 250 Kr. aarlig.

**) Til Oplysning om, hvilke Tavler der hidtil havde været ombaarne i Kirken og hvilken Indtægt disse i de sidste 5 Aar havde givet, fremsendte Inspektionen følgende Oversigt:

	1871—72.	1872—73.	1873—74.	1874—75.	1875—76.	Gjennem- snitlig aarlig Indtægt.
	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.
Kirkens Tavle.....	367. 50	393. 46	250. 96	185. 66	221. 76	283. 86 $\frac{1}{2}$
Fattigtavlen	205. 60	241. 81	259. 20	149. 14	151. 10	201. 37
Brandtavlen	98. 40	109. 47	98. 87	59. 82	32. 43	79. 79 $\frac{1}{2}$
Se- og Kvæsthustavlen	114. 98	192. 66	83. 16	71. 97	69. 70	106. 49 $\frac{1}{2}$
Helsingørs Skole- og Hospitals-Tavle	62. 18	53.	63. 72	37. 94	53. 68	54. 10 $\frac{2}{5}$
Kateketens Tavle	ikke op tegnet.		275. 29	258. 89	237. 28	257. 15 $\frac{1}{3}$
I alt.....	848. 66	990. 40	1031. 20	763. 42	765. 95	982. 78 $\frac{1}{4}$

+ Kateketens Tavle.

Inspektionens Erklæring og anbefalede som Frue Kirkes Patronat Magistratens Forslag til Ministeriets Billigelse, for saa vidt angik Frue Kirke.

Det blev derefter ved kgl. Resol. af 8. Novbr. 1877 bifaldet,

1. at al Tavleombæring i Vor Frue Kirke, Vor Frelsers Kirke, Helliggejstes Kirke, Trinitatis Kirke, Holmens Kirke og Garnisons Kirke her i Staden maatte ophøre fra den 1. Jan. 1878 at regne;
2. at fra samme Tid ingen andre Bøsser maatte henstilles i eller ved de kjøbenhavnske Sognekirker end de Bøsser, som Kirkens Inspektion og Præster forenedes om og Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet meddelte sit Samtykke til;
3. at der fra samme Tidspunkt og indtil videre skulde udredes aarlig i Erstatning for Tavleindtægt af Vor Frue Kirke til den ordinerede Kateket ved samme 250 Kr.

Efter Indstilling fra Inspektionen bifaldt Ministeriet under 31. Decbr. s. A., at der for Tiden kun skulde udsættes Bøsser til bedste for Kirkens egne Kasser, naar fra Nytaar 1878 Tavleombæringen ophørte.

Hvad angik de foran nævnte Indstillinger til Ministeriet af 14. Decbr. 1874 og 14. Decbr. 1875 bragte Inspektionen dem paa ny i Erindring, efter at Konsistorium havde kommunikeret den Ministeriets Skrivelse af 12. Novbr. 1877, ved hvilken den kgl. Resol. af 8. s. M. meddeltes Konsistorium. Den sidste Indstilling angik tidligere kun Erstatning for 2 Bøssers Vedkommende; men efter Resol. af 8. Novbr. 1877 maatte Afløsningen omfatte alle Bøsser, og denne indstilledes af Inspektionen fastsat til 37 Kr. til hver af Graverne og 13 Kr. saa vel til Kirkebudet som til Stolekonen. Inspektionen bemærkede, at den, efter de forholdsvis knapt tilmaalte Indtægter, som disse Funktionærer havde, ikke fandt det forsvarligt, at de skulde miste nogen tidligere oppebaaren Indtægt uden Erstatning. I Skrivelse til Ministeriet af 11. Decbr. tiltraadte Konsistorium ganske Inspektionens Forslag og indstillede, at disse Afløsninger maatte træde i Kraft fra 1. Jan. 1878.

Ministeriet bifaldt derefter under 18. Januar 1878, at der i Erstatning for Indtægter af Tavlerne og af Bøsserne fra 1. Jan. 1878 tillagdes: Første Graver 37 Kr., anden Graver 37 Kr., Kirkebudet 13 Kr. og Stolekonen 13 Kr., samt at Kirkebudets og Stolekonens Løn forhojedes fra 1. Oktbr. 1874 med 100 Kr. til først nævnte og 200 Kr. til sidst nævnte. Da imidlertid den Indtægt, som disse Funktionærer tidligere havde haft af de 2de Bøsser (Fattigbøssen og Kirkebøssen) havde været standset fra 1. Oktbr. 1874, krævede Billighed, at Afløsningen ogsaa regnedes fra dette Tidspunkt. Herom gjorde Konsistorium Indstilling til Ministeriet under 17. Apr. 1878, og Ministeriet bifaldt derfor under 2. Maj, at der fra det anførte Tidspunkt til 31. Decbr. 1877 udbetaltes dem et Beløb af i alt 166 Kr. 82 Ø. en Gang for alle af Kirkens Kasse til Deling efter en til Ministeriet indsendt Opgjørelse.

— Efter Indstilling af Inspektionen, anbefalet af Konsistorium, har Ministeriet under 8. Maj 1878 bevilget, at et ved Missionsgudstjenesten d. 6. Jan. s. A. i Frue Kirkes Bøsser indkommet Beløb af 11 Kr. 66 Ø. tillagdes det danske Missionselskab, samt at, hvad der for Fremtiden indkommer i Kirkens Bøsser, naar Missionsgudstjeneste finder Sted i Kirken, ligeledes tilfalder det nævnte Selskab.

3. Forskjellige Sager.

Efter Indstilling af Inspektionen har Konsistorium under 4. Juli 1878 bevilget, at Kirkens Ydre restavreredes og forskjellige Arbejder i det Indre foretoges i væsentlig Overensstemmelse med et indsendt Overslag (lydende paa 11264 Kr. 20 Ø.), for saa vidt Udgiften kunde dækkes af Kirkens Overskud og „Frue Kirkes Fond af Hvidovre Kirkes Overskud“.

— Efter Begjæring af Etatsr., Bygningsinspektør Hansen fritog Konsistorium ham ved Skrivelse af 11. Febr. 1878 for det ham overdragne Hverv som Konsulent i Bygningssager ved Kirken fra 31. Marts s. A. at regne, idet det samtidig udtalte sin Tak til ham for den Dygtighed, kunstneriske Smag og Omhu, hvormed han i en lang Aarrække havde rogtet sit Hverv, og hvilken navnlig den skønne Restavration af Kirkens Indre skyldes. Ved under 11. Marts næst efter at meddele Inspektionen Underretning herom, tilføjede Konsistorium, at det ikke havde anset det for rigtigt for Tiden at gjøre Indstilling til Ministeriet om ny Besættelse af Pladsen, for ikke at foregribe en Ordning, som ved Etatsr. Hansens eventuelle Afgang fra Embedet som Bygningsinspektør mulig kunde anses for ønskelig. Derimod paalagde Konsistorium Inspektionen for hvert enkelt Tilfælde at søge Bistand hos en Arkitekt, og anmodede den om i paakommende Tilfælde at henvende sig til Arkitekt, Medlem af Kunstakademiet Vilh. Petersen.

— Under 6. Marts 1878 tilstod Konsistorium Ringer Johansen i extraordinær Sygehjælp et Beløb af 40 Kr., hvilket imidlertid, da han samme Dag afgik ved Døden, blev udbetalt hans Enke. Ved Skrivelse af 29. s. M. bemyndigede Konsistorium Inspektionen til at antage Høker Jens Larsen til Ringer fra 1. Apr. s. A. at regne. Konsistorium bifaldt derhos en af Inspektionen udarbejdet Ordning af Ringningen og Instrux for Ringeren: Disse Aktstykker lyde saaledes:

Ordning

af Ringningen i Frue Kirke.

1. Kirken har 4 Klokker, nemlig:

Nr. 1, Festklokken, til hvis Ringning behøves 4 Mand paa kort Tid, men andre 4 til Skifte, naar der skal ringes længere Tid,

Nr. 2, Søndagsklokken, til hvilken behøves 4 Mand, og 6 Mand, naar der skal ringes i længere Tid,

Nr. 3, Tolvklokken og

Nr. 4 Niklokken ringes hver af 1 Mand.

2. a. Til den sædvanlige Ringning paa Hverdagene benyttes om Morgen og Aftenen Niklokken, men til Middag Tolvklokken.

b. Ringningen sker Kl. 9 og Kl. 12 præcise, men om Aftenen til følgende Klokkeslet:

i Novbr., Decbr. og Januar Kl. 4 Efterm.

- Febr. . . . . — 5

- Marts . . . . . — 6

- April . . . . . — 7

- Maj, Juni og Juli . . . . . — 8

- Avgust . . . . . — 7

- Septbr. . . . . — 6

- Oktbr. . . . . — 5

3. a. Til Gudstjeneste til Højmesse om Søndagen ringes 1/2 Time, for den begynder, saaledes at 1ste Gang Søndagsklokken, 2den Gang Tolvklokken benyttes, men ved 3dje Gang Tolv- og Søndagsklokken.

- b. Til Aftensang og Aftengudstjeneste, saa vel som til Froprædiken, ringes de tvende første Gange med Tolvklokken, sidste Gang med denne og Niklokken.
- c. Om Fredagen, til Fasteprediken og til Præsteordination ringes som til Aftensang med Tolv- og Niklokken.
4. a. Ved Festerne: første Jule-, Paaske- og Pinsedag samt Nytaarsdag til Højmesse ringes med Festklokken og Søndagsklokken.
- b. Til Froprædiken og Aftensang paa første Helligdagene og til anden Helligdag ringes med Søndagsklokken og Tolvklokken; ligeledes til Fastelavn, Skærtorsdag, Langfredag, Christi Himmelfartsdag, Trinitatis og Reformationsfesten.
- c. Aftenerne forud ringes med Tolv- og Niklokken, med mindre der er Gudstjeneste, som Juleaften, da der saa benyttes Søndags- og Tolvklokken.
- d. Aftenen før Store Bededag ringes med Festklokken alene fra Kl. 6—7. Ved Gudstjenesten paa Store Bededag ringes til Højmesse med Festklokken og Søndagsklokken, til de øvrige Tjenester med Søndags- og Tolvklokken. Det samme iagttages paa Nytaarsdag og Aftenen forud.
5. a. Efter hver Ringning slaas de 9 hellige Slag.
- b. Ved Festerne kimes efter den hidtil brugte Ordning til de store Højtider samt paa Fastelavnssøndag, Mariæ Bebudelsesdag (5. Søndag i Fasten), hver Søndag mellem Paaske og Trinitatis Søndag og paa Alle Helgenes Dag.
6. Ved Universitetsfesterne ringes med Søndags- og Tolvklokken, med mindre anden særlig Bestemmelse er truffet. For denne Ringning erholder Ringeren 9 Kr. af Universitetet.
7. Ved Begravelser kan der begjæres Ringning:
  - a. med Niklokken og Tolvklokken mod en Betaling af 10 Kr.,
  - b. med Tolvklokken og Søndagsklokken mod en Betaling af 15 Kr.,
  - c. med Niklokken, Tolvklokken og Søndagsklokken mod en Betaling af 16 Kr.
 Af disse Betalinger tilfalde 6 Kr. Kirken, henholdsvis 4, 9 og 10 Kr. Ringeren overensstemmende med hans Instrux.

Kjøbenhavn, i Inspektionen for Frue Kirke, den 22. Marts 1878.

C. Rothe.

F. S. Bang.

Goos.

Instrux for Ringeren.

1. Det paahviler Ringeren nøjagtig at bringe den fastsatte Ordning af Ringningen til Udførelse. Han antager det Mandskab, der skal benyttes ved Ringningen, og betaler det efter Overenskomst. Berusede Folk maa aldrig benyttes ved Ringningen, og vedkommende Kirkeværge kan forbyde ham at benytte bestemte Personer.
2. Ringeren skal omhyggelig vaage over, at der ikke ved Brugen tilføjes enten Klokkerne eller hele Ringeapparatet nogen Overlast. Saa snart han opdager nogen Mangel ved Klokker, Klokkestole m. m., skal han strax anmelde det til den første Graver, for at Skaden kan blive udbedret.
3. Ringeren fører Tilsyn med Taarnet, Trappen fra Glasdøren og Mellemlofterne iberegne, samt alt dertil hørende Inventarium, og skal om Mangler gjøre Anmeldelse som under Nr. 2 fastsat. Hustru og Børn maa han ikke benytte hertil i sit Sted. Kun i Sygdoms Tilfælde maa han med Inspektionens Tilladelse lade en anden Mand føre Tilsyn for sig. Al Tobaksrygning baade af ham selv, hans Mandskab og besøgende, forbydes i Taarnet, og tændte Cigarer maa ikke medtages.
4. Det er Ringeren tilladt at give besøgende Adgang til Taarnet, under Iagttagelse af det i Nr. 3 foreskrevne, og herfor at kræve den neden for i Nr. 9 fastsatte Betaling. I de 6 Maaneder fra Maj til Oktober staar Adgangen paa disse Vilkaar aaben fra Kl. 9—11, og Ringeren maa da være tilstede i Taarnet, enten i sit Kammer eller paa Trappen fra Glasdøren til Taarnets Øverste, men maa ikke tage Ophold i Kirkens Indgang eller i Vestibulen. Ønskes Adgang til andre Tider, maa besøgende henvende sig til Ringeren i hans Bolig.
5. Det paahviler Ringeren at sørge for, at Trappen fra Glasdøren og Mellemlofterne holdes rene, saa at der aldrig findes Straa, Spaaner, Snavs ell. desl.

6. Ringeren fører det nærmeste Tilsyn med Taarnuret og gjør strax Meddelelse om Mangler til Kirkens Urmager.
7. Er Ringeren den sidste i Kirken, er han ansvarlig for, at Kirkens ydre Dør og Jærngitterdørene lukkes forsvarlig.
8. Ringeren skal i øvrigt bidrage, hvad der staar i hans Magt til, i Forbindelse med de øvrige Kirkebetjente, at afværge al Uorden, Uanstændighed, Urenlighed, Ildsfare m. v. i Taarnet.

Han maa bevare god Forstaaelse med Kirkens øvrige Betjente og med Hensyn til forefaldende Mangler ved de ham paahvilende Pligters Opfyldelse lade sig sige af den Graver, der har Tilsyn i Kirken. I Tilfælde af Uenighed er han undergivet Sognepræstens eller, hvis det er en Sag, der hører under en Kirkeværge, dennes Afgjørelse.

Han skal overhovedet være Kirkens Patronat og Inspektion lydige som sin rette Øvrighed og vise Kirkens Præster tilbørlig Respekt samt i sin Tjeneste vise sig retskaffen, ordentlig, flittig og paapassende.

9. Ringeren nyder i Indtægter:

a. I Løn 99 Kr. 5 Ø. af Kirkens Kasse ved hvert Kvartals Slutning. Lønnen udbetales ham af Kirkens borgerlige Værge.

b. For Ringning ved Universitets Festerne erhoder han af Universitetet 9 Kr. for hver almindelig Ringning.

c. For Ringning ved Begravelser erhoder Ringeren særlig:

1) naar der ringes med Ni- og Tolvklokken 4 Kr.,

2) naar der ringes med Tolvklokken og Søndagsklokken 9 Kr.,

3) naar der ringes med Niklokken, Tolvklokken og Søndagsklokken 10 Kr.

Han betaler selv det fornødne Mandskab og holder sig selv med Smørelse til Klokkerne samt med fornødent Lys og Lygte til Ringningen.

d. For at forevise besøgende Taarnet er det Ringeren tilladt at forlange 25 Ø. for Personen, dog for et Selskab af indtil 12 Personer ikke mere end 1 Kr. Underretning herom til Publikum sker ved en i Vestibulen ophængt trykt Plakat. Det forbydes Ringeren bestemt at forlange mere end den nævnte Betaling.

10. Ringeren kan opsiges af Kirkeinspektionen med Fjerdingaars Varsel.

Kjøbenhavn, i Inspektionen for Frue Kirke, den 22. Marts 1878.

C. Rothe.

F. S. Bang.

Goos.

— Ved Skrivelse af 8. Juni 1878 bifaldt Konsistorium, efter Indstilling af Inspektionen, at der af Kirkens Midler udbetaltes en af Ringeren antagen Medhjælper, der ved Ringningen Store Bededags Aften var kommet til Skade, en Understøttelse af 15 Kr.

— Pensioneret Undergraver ved Frue Kirke Leerbech afgik ved Døden d. 21. Maj 1878.